

Student:	Marloes van de Kreeke
Onderzoeksbegeleiding:	Annelee Mataheru
Onderzoeksbeoordeling:	Sandra Verbeeten
School:	Christelijke Hogeschool Windesheim
Opleiding:	Bewegingsagogie & Psychomotorische therapie
Inleverdatum:	8 december 2008

Voorwoord

Ervaren is leren, dat geldt voor mij.

Ik vind het leuk om in de praktijk aan de slag te gaan en daar iets over te vertellen.

In eerste instantie wilde ik een praktijkonderzoek opzetten voor de leerlingen van het speciaal onderwijs, maar bij wisseling van baan besloot ik psychomotorische therapie aan te bieden op het reguliere basisonderwijs in Zwolle.

Corina van Doodewaard en Gert van Driel hebben mij een baan aangeboden en samen met mij gekeken naar de mogelijkheden voor mijn afstudeeropdracht.

In gesprek met orthopedagoge Esther de Bons kwam ik op het idee om aan de slag te gaan met internaliserende problematiek bij kinderen.

Aleida Nota heeft mij geïnformeerd over psychomotorische remedial teaching op de school waar zij werkt.

Jos Roders werkt sinds 1 september 2008 als intern begeleidster op basisschool de Duyvencamp. Zij heeft mij geholpen om op school de kinderen, leerkrachten en ouders te informeren over mijn onderzoek.

Inge Houweling, werkzaam bij Kind- en Jeugdpsychiatrie Karakter Arnhem heeft mij gedurende mijn eindstage geïnspireerd met haar pmt activiteiten.

Annelee Mataheru, stond als mijn onderzoeksbegeleider, steeds klaar, om mij te enthousiasmeren en van feedback te voorzien.

Voor de afronding van dit onderzoek kon ik terecht bij R&R Hypotheken en Assurantiën.

Ik wil jullie allemaal heel hartelijk bedanken voor jullie bijdrage aan dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoud:	Paginnummer:
Samenvatting	2
Inleiding	3, 4
Methode	
• Beschrijving onderzoeksgroep	5
• Methodiek	6, 7
• Onderzoeksinstrumenten	7
• Interventies	8, 9
Resultaten onderzoek	
• Verloop van het onderzoek	10
• Indicatie	11 - 13
• Veilige omgeving	14 – 16
• Vertrouwen	17, 18
• Het contact met de ander	19 - 22
• Uiten	23, 24
• Evaluatie	25 - 27
Conclusie	28, 29
Discussie	30
Aanbeveling	31
Literatuurlijst	32
Bijlagen	
• Module pmt	
• Uitnodigingsbrief pmt voor ouders	
• Evaluatieformulier pmt voor leerling	

Samenvatting

Pmt op een reguliere basisschool is niet bekend in Nederland. Een kind dat vastloopt thuis, op school of in sociaal milieu kan terecht komen bij een zelfstandige praktijk voor psychomotorische therapie. In dit onderzoek wil ik aantonen dat kinderen die zichzelf terugtrekken, in zichzelf keren, ondersteund kunnen worden door psychomotorische therapie op school.

Leerling Piet heeft een concentratiestoornis: ADD. Hij heeft het nodig om eerst iets te doen en dan pas laat hij zich horen. Leerling Henk heeft een stoornis in het autisme spectrum: het Syndroom van Asperger. Henk verwoordt niet op tijd wat hij denkt, hoe hij zich voelt, waardoor hij soms verzandt in een woedeaanval.

Ik heb een module samengesteld waarin oefeningen staan beschreven waar het draait om veiligheid, vertrouwen en het uiten van je eigen mening.

De leerlingen wisten hier goed raad mee: de non-verbale, speelse methode bood hen veel gelegenheid om te oefenen. In eerste instantie wilde ik de kinderen individueel behandelen om hen beter te leren kennen en om te observeren in hoeverre zij op een ander kunnen vertrouwen. In tweede instantie mochten zij iemand uit hun veilige omgeving uitnodigen waarmee zij konden oefenen met het verwoorden en laten zien van hun mening. Dit bleek een groot succes.

In mijn oefeningen heb ik gedifferentieerd: de jongen met het Syndroom van Asperger had vooral baat bij een veilige plek in de zaal. Zijn behoefte aan een klasgenootje was niet zo groot, hij vond het wel spannend. De jongen met ADD had vooral behoefte aan een omgeving waarin hij mocht bewegen, en een klasgenoot hielp hem juist om te ontspannen, contact te maken.

In de evaluatie gaven de kinderen aan dat zij erg veel geleerd hebben bij de pmt. Ze durven nu meer van zich te laten horen. Ik heb ook gezien dat ze zijn gegroeid. Rita Kohnstamm met haar uitspraak 'deze kinderen bezitten vriend nog vijand' ging niet meer voor hen op: leerling Piet durft nu veel meer van zichzelf te laten zien, vooral non-verbaal. Ik heb hiervan genoten!

Henk heeft nog wel baat bij meer zorg. In zijn thuissituatie is nog weinig begrip voor zijn handicap, hij heeft meer baat bij structuur. Hij heeft iemand nodig die hem helpt stil te staan bij wat hij voelt, bij zijn eigen mening. Hij kan dit nog niet zelfstandig.

Bij leerling Henk heb ik veel gebruik gemaakt van cognitieve herstructurering (Ellis, 1988) Door met Henk een gebeurde situatie door te spreken, kwamen we samen op meer oplossingen, waardoor hij in een nieuwe situatie een nieuwe oplossing uitprobeerde. Zo ging hij met een boos gevoel niet altijd meer in gevecht met een andere leerling, maar liep hij ineens weg.

In dit onderzoek hebben de volgende factoren voor succes gezorgd: mijn kennis van autisme spectrum stoornissen gaven Henk veel herkenning. De non-verbale methode (pmt) bood voor deze leerlingen veel ingang. En het benoemen van non-verbale signalen gaf erkenning en verdieping. Zo ging Henk altijd ver weg van mij, als therapeut, zitten. Toen ik dit benoemde bleek dat 'dichtbij zitten' geen spanning gaf.

Verbeterpunt is het contact met ouders. Uit de evaluatie bleek dat ik ouders meer bij de therapie had kunnen betrekken.

Ik hoop dat ik pmt voort mag zetten, al wordt dat moeilijk omdat er weinig geld beschikbaar is voor extra zorg op een reguliere basisschool. Het was in ieder geval een geslaagd onderzoek en de toekomst zal uitwijzen of er meer mogelijkheden zijn voor deze kinderen.

Inleiding

In groep 8 is het belangrijk dat je hebt geleerd om op te komen voor jezelf en je eigen mening. Soms is de klas geen veilige omgeving, maar kunnen kinderen het thuis of bij vrienden wel. Soms kan een kind zich nergens goed uiten, goed laten weten wat hem/haar bezighoudt. Op de middelbare school stapt de leerling dan in een nieuwe situatie en wordt het misschien nog moeilijker om zichzelf te uiten.

Ik wil aantonen dat psychomotorische therapie met als basisthema 'veiligheid', kinderen die in zichzelf keren en zich terugtrekken uit hun sociale omgeving, kan helpen om goed te kunnen verwoorden en laten zien wat zij denken een veilige omgeving. Op langer termijn hoop ik dat de kinderen ook hun gevoelens onder woorden kunnen brengen, zodat de omgeving hen kan helpen met hun zorgen.

Mijn specifieke vraagstelling is als volgt:

Kunnen kinderen die in zichzelf keren en zich terugtrekken uit hun sociale omgeving, na 8 sessies pmt met als basisthema 'veiligheid', in een veilige omgeving wel verwoorden en laten zien wat zij denken?

Voor dit onderzoek heb ik de volgende deelvragen opgesteld:

1. Welke non-verbale signalen geeft de leerling af wanneer hij voor de eerste keer bij pmt komt?
2. Indicatie is terugtrekgedrag uit de sociale context. Hoe kijkt de leerling hier tegenaan?
3. In welke situatie doet dit probleem zich voor (thuis, school, met vriendjes)
4. Beeld van de leerling tijdens de pmt
5. Doel is dat de leerling zich meer gaat uiten in een voor hem veilige omgeving. Welke omgeving is dit?
6. Wat heeft de leerling nodig van zijn omgeving zodat hij zich beter kan uiten?
7. Welke non-verbale signalen veranderen wanneer de leerling zich meer op zijn gemak voelt?
8. Wat gebeurt er met de leerling in een spanningsvolle situatie?
9. Kan de leerling in een veilige situatie op een ander vertrouwen? Waarom wel/niet?
10. Wat heeft de leerling nodig zodat hij wel op een ander kan vertrouwen?
11. We nodigen iemand uit in de zaal, bij wie de leerling zich veilig voelt. Hoe reageert de leerling op deze persoon?
12. Durft de leerling te zeggen en te laten zien wat hij denkt?
13. Wat heeft de leerling nodig om dit wel te kunnen laten doen?
14. Kan de leerling de transfer maken buiten de zaal?
15. Wat heeft hij nodig om dit wel te kunnen doen?
16. Vraagt de leerling om leerhulp wanneer hij/zij iets niet begrijpt?
17. Vraagt de leerling na een aantal sessies sneller om hulp?
18. Geeft de leerling aan wat hem bezighoudt?
19. Welke non-verbale signalen geeft de leerling af wanneer hij zich zorgen maakt?
20. Heeft pmt de leerling geholpen om meer te laten zien en te verwoorden wat hij denkt? (in een veilige omgeving)
21. Welke non-verbale signalen zijn veranderd in de loop van de pmt sessies?

Uiteindelijk worden deze deelvragen samengevat in de hoofdstukken:

Indicatie, veilige omgeving, vertrouwen, het contact met de ander, uiten en evaluatie.

In het hoofdstuk 'methode' kunt u meer informatie vinden hoe de kinderen geïndiceerd zijn voor dit onderzoek en welke module ik gebruikt heb.

Een bron die ik hiervoor gebruikt heb is het boek 'de schoolleeftijd' van Rita Kohnstamm. De methodiek die ik gebruikt heb is gebaseerd op de ontwikkelingspsychologie. Kinderen die zich terugtrekken, hebben ergens het vertrouwen in anderen verloren, waardoor ze zich niet meer durven uiten. In mijn onderzoek wil ik graag onderzoeken wat de oorzaak van de vastgelopen ontwikkeling en van daaruit bekijken wat de leerlingen kan helpen om zich wel weer verder te ontwikkelen.

Rita Kohnstamm noemt deze kinderen 'neglected' kinderen.

"De kinderen trekken zich terug uit de sociale context en bezitten vriend nog vijand."

In het hoofdstuk 'methode' kunt u meer informatie vinden over de onderzoeksgroep.

In de pmt-sessies observeer ik het gedrag van deze specifieke leerling vanuit een cliënt centered kader. Ik observeer de afstand, nabijheid en wederkerigheid in het contact. Ook let ik op het oogcontact dat de leerling maakt. Ik breng verschillende thema's naar voren, zoals 'kennismaken, vertrouwen, samenwerking', zodat ik de leerling op deze thema's kan observeren.

Om nieuw gedrag aan te leren, opnieuw contact te maken en te durven zeggen wat je denkt, maak ik gebruik van het gedragsmatig kader. Zo kan een leerling beginnen met aan de bel te trekken als hij/zij vastloopt. Vindt hij hulp vragen moeilijk op een verbale manier, dan kan een non-verbaal teken afgesproken worden. Eerst moet de oorzaak van het probleem van deze leerling helder worden, alvorens over te gaan op gedragsmatige technieken.

De systeemtherapie wordt gebruikt, door zowel de thuissituatie, de klas als de sociale context van het kind de zaal in te halen en het kind de ruimte te geven om zelf een veilige omgeving te creëren in een van deze gebieden.

Methode

- Beschrijving onderzoeksgroep

Dit onderzoek is gericht op kinderen met internaliserende problematiek. Heel specifiek is het gericht op kinderen die in zichzelf keren en zich niet (meer) goed uiten in contact met anderen. Doel is dat de kinderen contact maken en meer laten horen en zien wat ze denken. De leerlingen zijn op bovenstaande indicatie geselecteerd door de groepsleerkracht, intern begeleider van de basisschool en mijzelf. De intern begeleider bezit het dossier van de leerlingen, waarin ook de zorgen van ouders meegenomen zijn. Ouders moeten toestemming geven voor de extra zorg voor deze kinderen.

Ik heb gekozen voor deze doelgroep, omdat ik op mijn eindstage in de kinder- en jeugdpsychiatrie veel in contact kwam met kinderen met externaliserende problematiek. Ik vond het interessant om nu juist deze doelgroep te behandelen.

Ik zie mezelf als een soort vertrouwenspersoon in de vorm van pmt-er. Doel is om deze kinderen veiligheid te bieden en vanuit de veiligheid in de zaal te werken naar veiligheid in een sociale omgeving van de leerling. Het gaat erom dat de leerling aangeeft welke omgeving veilig voor hem is: thuis, een klein groepje in de klas, een grote groep in de klas, of met andere vrienden.

Op mijn stage heb ik geleerd dat de kinderen vaak moeilijk te diagnosticeren zijn met een specifieke kind- en jeugdpsychiatrische stoornis. Verschillende mengvormen zorgen voor diverse problematiek. De leerlingen die ik voor dit onderzoek gekozen heb, worden door mij niet gediagnosticeerd. De internaliserende problematiek waar ik ze voor behandel, zijn onderschreven door ouders en leerkracht.

Ik heb gekozen voor 3 leerlingen uit groep 8, omdat deze leerlingen deze bagage goed kunnen gebruiken in de aanloop naar de middelbare school. Onder het kopje 'verloop onderzoek' beschrijf ik waarom er uiteindelijk 2 jongens deelnemen aan de psychomotorische therapie.

Toen ik het dossier van beide leerlingen doorlas, las ik dat zij beiden al gediagnosticeerd zijn bij Karakter kind- en jeugdpsychiatrie. De eerste leerling (Piet) is gediagnosticeerd met ADD, de tweede leerling (Henk) met het syndroom van Asperger.

ADD staat voor Attention Deficit Disorder. Op <http://www.levente.nl/kinderen.htm> staat beschreven dat deze kinderen afdwalen, staren of dromen, zich niet lang kunnen concentreren. Wanneer deze kinderen iets gevraagd wordt, geven ze soms zomaar een antwoord omdat er direct een reactie verwacht wordt. Het onjuiste of vreemde antwoord wordt vaak bestraft, waardoor het kind zich steeds meer terug gaat trekken in een eigen wereldje en spontaniteit verliest. Een kind zal in een kringgesprek niet meer zo snel de hand opsteken en moeite hebben om zijn/haar mening te uiten.

Henk is gediagnosticeerd met het syndroom van Asperger. Volgens de site www.syndroomvanasperger.nl zijn dit de belangrijkste kenmerken van het syndroom van Asperger:

- Gebrek aan empathie
- Naïeve, onaangepaste, eenzijdige interactie
- Weinig tot niet in staat vriendschappen aan te gaan
- Pedante zich steeds herhalende manier van praten
- Gebrek of gebrekkige non-verbale communicatie
- Volledig opgaan in bepaalde onderwerpen
- Onhandige, slecht gecoördineerde bewegingen, al dan niet gecombineerd met een vreemde lichaamshouding.

In Henk herken ik niet alle bovenstaande kenmerken. Ik herken bij hem de angst die veel mensen kennen met een stoornis in het autistisch spectrum. Hij voelt, hoort en ziet andere dingen dan mensen zonder stoornis. Zo vindt Henk het eng om te liggen omdat hij bang is dat het dak naar beneden komt. Hij weet dat het dak al erg oud is.

Daarnaast is Henk erg vasthoudend. Zijn gedachten, gevoelens, neemt hij heel letterlijk. Henk heeft naar eigen zeggen veel moeite met veranderingen en wisselingen. Deze geven hem veel onrust en angst. Duidelijkheid helpt. Dit is kenmerkend voor kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum.

Op de site <http://www.autismespectrum.nl/beschrijving-autisme-stoornis.html> staat beschreven hoe de emotionele ontwikkeling verloopt: Dit kind is emotioneel kwetsbaar. Door de negatieve ervaringen met de buitenwereld heeft het een geringe eigenwaarde. Het zelfbeeld is meestal negatief. Het kind, vooral pubers, neigen naar depressies. Interacties met anderen en het kunnen voldoen aan de gewone dagelijkse verwachtingen is voor dit kind een hele klus. Ze reageren vaak angstig en of agressief. Er bestaat voortdurend miscommunicatie.

Dit zie ik ook sterk terug bij Henk.

- Methodiek

In dit onderzoek maak ik gebruik van verschillende methodieken. De oefeningen heb ik gezien en uitgeprobeerd tijdens de modules werkplaats therapeutische vaardigheden, bewegingsgeoriënteerde en lichaamsgeoriënteerde methodieken van de opleiding Bewegingsagogie en Psychomotorische Therapie. Ze zijn samengesteld uit verschillende stromingen in de psychologie, het is een eclectische module geworden.

In mei 2008 ben ik op het europees congres voor psychomotorische therapie geweest. Daar hebben verschillende psychomotorisch therapeuten hun onderzoek gepresenteerd, heb ik geluisterd naar hun pleidooi waarom psychomotorische therapie werkt en heb ik verschillende oefeningen uitgeprobeerd.

De module die ik geschreven en gebruikt heb, kunt u vinden in bijlage 1.

In sessie 4 t/m 8 heb ik vooral gebruik gemaakt van oefeningen van de pmt infosite. Daar staan oefeningen op van verschillende psychomotorisch therapeuten, bron van deze oefeningen is niet altijd bekend. Sommige zijn uitgeprobeerd en beschreven door de Jonge Werkers.

De Jonge Werkers zijn pmt-ers die nog niet zo lang afgestudeerd zijn. Zij proberen door middel van studiedagen kennis over te dragen aan elkaar en andere geïnteresseerden. Zij proberen de pmt meer evidence based te maken, waardoor het vak pmt meer geprofessionaliseerd wordt en beter op de kaart komt in de geestelijke gezondheidszorg.

Gedurende mijn eindstage bij Karakter ben ik geïnspireerd door mijn stagebegeleidster Inge Houweling. Zij heeft heel veel gelezen en geleerd van psycho-analytici. Zo heeft ze mij een artikel geleend waarin beschreven wordt hoe kinderen met autistische stoornissen prikkels ervaren en verwerken: "groeien naar meer integratie in bewegen (Aendekerk, 1994)"

Op het europees congres ben ik naar de workshop van de Deense psychomotorisch therapeut Helle Brok geweest die kinderen en volwassenen hielp om lichaamsgrenzen te ontdekken, en je lichaam te voelen. Een van de oefeningen die zij onderschrijft is de oefening om met balletjes over de rug van de ander te rollen en stil te staan bij het effect dat dit teweeg brengt. Sensory- awareness: voelen en ontspannen (drs. Verduyn- de Boer).

Inge Houweling heeft in samenwerking met drs. M. Morfouace, L. Musters en B. Velthuis een pmt-module ADHD geschreven. 'in de bewegingsruimte komt het kind direct in aanraking met het tastbare: de muur is hard als je er tegenaan stoot, je lichaam wordt moe van inspanning, gespannen spieren worden zacht bij ontspanning (de Lange, 1998). Ervaring leert dat ook andere kinderen, bijvoorbeeld met agressieproblematiek baat kunnen hebben bij deze methode'. Henk is een leerling die zich niet uit, totdat het hem teveel wordt, dan krijgt hij een woedeaanval en wordt agressief ten opzichte van andere kinderen.

In de ADHD-module is gebruik gemaakt van leertheoretische principes. 'Zelfcontrole wordt opgevat als het vermogen om gedrag in bepaalde situaties flexibel en realistisch te sturen (Fagen, 1975)'. Cognitieve herstructurering (Ellis, 1988) kan helpen om in bepaalde situaties anders te gaan handelen. Zo reageert Henk soms boos in bepaalde situaties, hij vergeet dan dat hij de situatie ook uit de weg kan gaan. Cognitieve herstructurering helpt Henk om een volgende keer eerst na te denken alvorens te gaan handelen.

Op de studiedag 'autisme spectrum stoornissen' van Karakter heb ik geluisterd naar alle kennis die inmiddels verzameld is over deze spectrum stoornissen. Door middel van oefeningen werd ons duidelijk gemaakt dat het voor autistische kinderen heel moeilijk is om informatie binnen te laten dringen, omdat ze bijvoorbeeld heel veel geluiden om zich heen horen en voortdurend moeten selecteren. Ik heb hier veel baat bij gehad bij het begrijpen van Henk's problematiek.

Met de problematiek van Piet was ik nog niet zo zeer bekend. Bij Piet heb ik in de therapie gebruik gemaakt van afstand en nabijheid in het contact. Piet gaat nabijheid vaak uit de weg. Hij stelt zich afwachtend op in het contact met klasgenoten, hij gaat letterlijk op afstand zitten van de therapeut. Ik heb bij hem onderzocht of het hem lukt om op andere kinderen te vertrouwen en of hij het prettig vindt om samen te werken en dichtbij elkaar te werken.

Vanuit de ontwikkelingspsychologie heb ik geleerd dat kinderen in eerste instantie alleen spelen, dan naast elkaar, dan samen en tegen elkaar.

Henk Delcour beschrijft in zijn boek 'spel en groepsproces' dat er meer sprake is van intimiteit in het contact tijdens het samenspel, dan tijdens het tegenspel.

Piet heb ik soms ook letterlijk oefeningen laten doen waarbij de kinderen zich dichtbij elkaar in de ruimte bevonden: samen een tekening maken, stoeien.

De oefeningen bedacht ik vanuit mijn kennis als leraar bewegingsonderwijs.

Bij het vak lichaamsgeoriënteerde methodieken hebben wij een oefening gedaan waarin wij een sociaal model moesten maken. Door middel van kubussen gaven wij aan wie veel voor ons betekende, dus wij dichtbij ons stond (zelf vorm je het midden van het sociale model dmv een kubus) en wie verder weg. Piet heeft dit model ook gemaakt. Piet weet goed waar hij terecht kan, wanneer hij zorgen heeft. Door middel van deze oefening kwamen wij verder in gesprek over veiligheid. Zo heb ik Piet aangegeven dat ouders en leerkracht niet weten wat er in hem omgaat. Piet geeft aan dat hij de leuke dingen wel vertelt (winst bij voetbal), minder leuke dingen houdt hij voor zichzelf. Maar echt zorgen, dat maakt hij zich niet.

Door middel van psycho-educatie heb ik geprobeerd om hem duidelijk te maken dat het fijn is voor een ander om te weten wat er in je omgaat.

Hoofdthema is veiligheid. Geef je grens aan. De oefeningen die ik hiervoor gebruikt heb, heb ik geleerd van mijn 3^e jaars-stagebegeleidster Marianne Bielderma. Zij is psychomotore therapeut in een kliniek voor angst- en stemmingsstoornissen. Daarnaast behandelde zij cliënten met impulsregulatieproblematiek.

Voor haar cliënten was het belangrijk dat zij bewust werden van lichaamssignalen en dat zij anderen aangaven hoe dicht zij mochten naderen. De oefening 'pittezakjesroof' bijvoorbeeld, kende ik al vanuit de lerarenopleiding.

Op een speelse manier probeer je pittezakjes bij een ander uit de hoepel te roven. Marianne had hieraan toegevoegd dat je verbaal en non-verbaal ook duidelijk mocht maken dat de ander de pittezakjes niet mocht roven. Deze speelse oefening waarbij 'opkomen voor jezelf' centraal staat, kon ik goed gebruiken voor mijn leerlingen.

Tot slot heb ik in de laatste oefening ook nog gebruik gemaakt van een 'rollenspel'. Pesso beschrijft in zijn boek 'aan den lijve' hoe belangrijk begrenzing is: 'begrenzing geeft veiligheid, stevigheid, zekerheid en rust. Het vermogen om eigen krachten en vermogens reëel in te schatten is er op gebouwd. Realiteitszin, vermogen tot structureren en efficiëntie zijn het gevolg. Je komt met beide benen op de grond.' Kinderen van 11 a 12 hebben een volwassene nodig die veiligheid en bescherming biedt. Zo kunnen ze zich goed ontwikkelen. Door middel van een rollenspel kunnen ze ontdekken waar hun eigen vermogens liggen en kunnen ze oefenen met het inschakelen van hulp van een volwassene.

- Onderzoeksinstrumenten

In deze sessies gebruik ik oefeningen waarbij de leerling spanning ervaart en stil leert staan bij zijn eigen lichaamssignalen. Ik gebruik oefeningen waarbij ik observeer welk zelfbeeld de leerling heeft, bijvoorbeeld hoe de leerling zijn motorische vaardigheden inschat.

Hoofdtthema is het thema 'veiligheid'. De leerling doet oefeningen waarin we moeten samenwerken, vertrouwen op elkaar, waarin hij zich niet hoeft terug te trekken, maar hij veiligheid ervaart.

In de laatste sessies vullen de leerlingen een vragenlijst in waarop zij aangeven of zij hun doel bereikt hebben en welke waarde pmt voor hen gehad heeft. Ook krijgen ouders en leerkracht een evaluatieformulier.

Op deze manier meet ik het effect van het onderzoek. De evaluatieformulieren heb ik zelf opgesteld. Een voorbeeld kunt u vinden in bijlage 4.

Na afloop van de sessies maak ik steeds een tekening (idee: Inge Houweling) waarin ik teken en beschrijf wat de leerling van zichzelf heeft laten zien tijdens de sessie. Op deze manier kunnen de kinderen ervoor kiezen om te laten zien wat zij beleefd hebben bij de pmt.

- Interventie

De leerlingen in dit onderzoek keren in zichzelf. Mijn hypothese is dat ze zich niet op hun gemak voelen in hun omgeving. Ik richt mijn oefeningen op bewustwording van lichaamssignalen, zodat de leerling bij zichzelf kan herkennen dat hij zich niet op zijn gemak voelt en dan een keuze kan maken om zich terug te trekken of zijn vertrouwen te schenken aan een ander en te verwoorden wat hij vindt en hoe hij zich voelt.

Stilstaan bij lichaamssignalen wordt vergemakkelijkt wanneer de leerling in een spanningsvolle situatie terecht komt. Spanningsvolle situaties creëer ik door bijvoorbeeld op hoogte te werken of door de leerling de ogen te laten sluiten en zich te concentreren op wat hij voelt in zijn lichaam.

Ook wil ik graag dat de leerling stilstaat bij beleving. Wat vindt hij prettig en wat niet? Wanneer voelt hij zich gespannen en wanneer is hij ontspannen?

Psycho-educatie is een interventie die ik gebruik om de kind- en jeugdpsychiatrische stoornis die bij beide kinderen voorkomt, beter te begrijpen. Zo heeft leerling Henk een verklaring voor zijn woede-aanvallen: soms worden alle prikkels gewoon even te veel en heeft hij rust nodig. Henk voelde zich door deze psycho-educatie meer erkend.

Ik maak de leerling bewust van zijn gedrag door te benoemen wat ik observeer en door stil te staan bij mijn eigen intuïtie. Wanneer een leerling “zenuwachtig” lacht en vervolgens heel druk wordt, zal ik benoemen dat ik dat zie gebeuren en zal ik vragen of hij de situatie spannend vindt. Wanneer ik het gedrag mag benoemen, kan ik ook een stap verder komen en de leerling confronteren. Zo kan ik in dit geval vragen hoe het komt dat de leerling het zo spannend vindt en waar deze spanning vandaan komt.

Door deze techniek breng ik verdieping aan en kan ik er wellicht achter komen wat de oorzaak is van het terugtrekgedrag van deze leerling.

Doel is om uiteindelijk dat de leerling verwoord en laat zien wat hij denkt in een veilige omgeving. Daarom zal ik de leerling ook vragen om een voor hem veilige context te creëren waarin hij kan oefenen om zich te uiten.

In het artikel ‘ervaringsgericht psychomotorische therapie met jeugdigen’ (Hekking, van den Blink, 173) wordt beschreven dat leeftijdgenoten de persoonlijke transfer van de leerling mogelijk maken.

In de laatste weken mag de leerling iemand uit zijn veilige omgeving uitnodigen om in de zaal te komen oefenen. We doen dan oefeningen waarbij de leerlingen elkaar vertrouwen moeten schenken en Piet en Henk zullen oefenen om op te komen voor hun eigen mening.

Resultaten onderzoek

- **Verloop onderzoek**

Toen ik mijn onderzoek startte, heb ik de leerkrachten geïnformeerd over pmt. In bijlage 2 kunt u de brief vinden die ik de leerkrachten gestuurd heb.

Vervolgens heb ik 3 jongens gekozen op grond van de indicatie 'terugtrekgedrag'. Ik heb de ouders van deze jongens geïnformeerd over pmt en toestemming gevraagd. Deze brief kunt u vinden in bijlage 3.

Voor een jongen kreeg ik directe toestemming, van de andere 2 jongens kreeg ik in eerste instantie geen reactie. Een van de ouders vond dat de jongen teveel therapie kreeg en besloten de jongen niet met pmt te belasten. De vader van de andere jongen gaf mij mondeling toestemming, nadat deze leerling in eerste instantie was vergeten om de brief thuis af te geven. Toen de leerling merkte dat hij niet deel mocht nemen zonder toestemming van zijn ouder, heeft hij zijn vader gevraagd zijn toestemming te geven. Ik weet niet of deze vader goed op de hoogte is wat pmt inhoudt, maar ik was blij met de toestemming en ging aan de slag met 2 jongens.

Ik heb gekozen voor individuele therapie. Aleida Nota geeft al jaren psychomotorische remedial teaching op een reguliere basisschool. Zij wees mij erop dat het misschien verstandig was om het een groepsproces te maken, gezien de doelstelling die ik beoogde. Ik besloot dat ik eerst het vertrouwen van de jongens wilde winnen, alvorens iemand uit te nodigen in de zaal bij wie ze zichzelf beter konden uiten.

De eerste sessies liepen voorspoedig. De module heb ik gaandeweg samengesteld, afgaande op mijn bevindingen. Leerling Henk vertelde mij vertrouwelijke informatie over zijn moeite met de gezinssituatie. Ik vond het moeilijk om dit verhaal aan te horen en er vervolgens positie in te bepalen. Hoe kon ik deze leerling helpen? Ik heb dit overlegd met leerkracht en intern begeleider en uiteindelijk hebben we een pad uitgestippeld.

Waar ik ook tegenaan liep, was dat leerling Henk last had van woedeaanvallen. De woedeaanvallen vormden een groter probleem dan zijn terugtrekgedrag (omdat de leerling geen controle heeft over zijn woede). Uiteindelijk hoop ik dat de leerling leert om zich eerder te uiten en meer hulp te vragen, waardoor een woedeaanval uitgesteld kan worden.

Leerling Piet zegt heel veel wel te kunnen, maar zijn ouders en leerkracht geven aan dat de transfer niet gemaakt wordt. Toen Piet hiermee geconfronteerd werd, ontkende hij alle eventuele problemen. Piet vindt het prettig om gewoon aan de slag te gaan bij pmt, en niet teveel te praten, ook niet over de transfer. Piet heeft laten zien dat hij heel goed voor zichzelf op kan komen. Gaandeweg de oefeningen, gaf hij verbaal ook beter zijn grens aan.

Ik merkte eerst veel afstand in het contact met Piet, gaandeweg veranderde dit. Piet heeft laten zien dat hij weinig spanning ervaart van nabijheid in het contact.

Omdat ik van beide leerlingen nog antwoord wilde krijgen op verschillende deelvragen, besloot ik sessie 6 en 7 anders in te richten: voor beide leerlingen specifieke opdrachten.

In de zesde en zevende sessie merkte ik dat er weinig structuur in de oefeningen zat, waardoor de rationale niet meer duidelijk was. Wanneer ik de module opnieuw aan zou bieden, zou ik een aantal oefeningen in een andere volgorde zetten of weglaten.

In de hoofdstukken indicatie, veilige omgeving, vertrouwen, je mening geven en uiten kunt u meer lezen over de inhoud van dit onderzoek.

Resultaten onderzoek

- **Indicatie**

In de eerste sessie staat het thema kennismaken centraal. Ik leg de leerling uit wat psychomotorische therapie inhoudt en het is belangrijk dat we samen tot een leerdoel komen. Als dit leerdoel binnen het bereik van de leerling ligt, is de kans het grootst dat het ook bereikt kan worden.

Leerlingen, die zich terugtrekken, die in zichzelf keren, durven niet meer in contact te gaan over gevoelens en gedachten met anderen. In de eerste sessie wil ik graag observeren of de kinderen wel in staat zijn eigen lichaamssignalen waar te nemen en of ze deze kunnen verwoorden. Wanneer de kinderen hiertoe wel in staat zijn, kunnen ze dit gebruiken in contact met anderen. Ze kunnen dan waargenomen lichaamssignalen gebruiken om te verwoorden (in contact te komen), of zich opnieuw terug te trekken.

Ook wil ik graag weten hoe de leerling zichzelf ziet. Inschatten van de eigen motorische vaardigheden komt naar voren bij de activiteit 'ballontennis'. De leerling mag van te voren inschatten hoe vaak hij de ballon hoog kan houden en dit vervolgens gaan doen. In de sessie waarbij Piet de ballon hoog moest houden en in de laatste sessie waarbij de leerlingen het eigen gebied moesten beschermen, merkte ik in eerste instantie een overschatting van eigen kunnen. Toen het spel een tweede keer gespeeld werd, werd die inschatting beter.

Het thema afstand – nabijheid speelt bij leerlingen een belangrijke rol in het contact met anderen. Wanneer de leerling zich afsluit, is er sprake van afstand in het contact. Hoe reageert de leerling wanneer de therapeut de leerling afleidt tijdens het spel ballontennis? Afleiden kan door verbaal en non-verbaal op afstand en dichtbij de leerling. Hoe reageert de leerling op het afleiden? Welke non-verbale signalen worden waargenomen?

We bespreken de thuissituatie, de sociale situatie in de klas en de sociale omgeving van de leerling.

De leerling weet dat ik belangrijke informatie doorgeef aan de leerkracht en intern begeleider en dat er verder niet over de therapie gesproken wordt.

Beide leerlingen die ik in behandeling heb, herkennen van zichzelf dat ze stil worden, zich terugtrekken, zodra er iets aan de hand is. De ene leerling verdwijnt, de andere krijgt uiteindelijk een woedeaanval.

Beide leerlingen zijn motorisch vaardig en voelen lichaamssignalen aan en durven hierover ook te vertellen.

Naar aanleiding van de eerste sessies kon ik de onderstaande deelvragen beantwoorden:

PIET

1. Welke non-verbale signalen geeft de leerling af wanneer hij voor de eerste keer bij pmt komt?

Weinig oogcontact, gaat ver weg zitten op de bank
Bleek gezichtje.

2. Indicatie is terugtrekgedrag uit de sociale context. Hoe kijkt de leerling hier tegenaan?

Piet herkent dit. Piet heeft wel vrienden maar hij vindt dat zijn vrienden anders doen op school dan thuis. Het is niet duidelijk waarom Piet dit vertelt.

Piet vertelt dat hij alleen goede dingen vertelt over zichzelf, bijvoorbeeld dat hij heeft gewonnen. Als hij heeft verloren, vertelt hij het niet.

Tijdens de behandeling ontkent Piet steeds vaker dat hij zich stil en afwachtend in het contact opstelt. Hij vindt dat hij zijn mening wel geeft. Wanneer voorbeelden gegeven worden van momenten dat hij dit niet doet, geeft hij aan dat hij dat op andere momenten wel doet.

Piet's vriend B. geeft aan dat Piet zijn mening wel geeft, steeds vaker. Hij erkent dat Piet niet snel zegt hoe het met hem gaat, B. doet dat zelf ook niet zo snel.

3. In welke situatie doet dit probleem zich voor (thuis, school, met vriendjes)

Piet zegt dat als hij ergens mee zit, hij het wel vertelt. Zowel op school, thuis als bij vrienden. De moeder van Piet en de leerkracht merken dat hij dit niet doet.

4. Beeld van de leerling tijdens de pmt

Piet is een rustige, stille en sportieve jongen. Hij stelt zich afwachtend op in het contact, zoekt daarin veel afstand.

Tijdens het samenwerken laat Piet zien wat hij kan. Als hij iets leuk vindt, kiest hij ervoor om daar zelf mee aan de slag te gaan, bijvoorbeeld een parcourtje met de hockeystick. Piet spreekt zijn verwachting van de ander niet uit. Hij geeft aan wanneer hij iets niet zo goed kan, maar laat het aan de ander over wat er vervolgens gebeurt.

Wanneer Piet beweegt en uitgedaagd wordt, lacht hij. Hij houdt van actie en grijpt een uitdaging aan. Verder kijkt hij serieus. Hij vertelt zelf wel wat hij heeft mee gemaakt, maar toont weinig interesse in het verhaal van de ander. Hij laat weinig los over hoe hij dingen beleeft. Wanneer hij daar naar gevraagd wordt, geeft hij kort en bondig antwoord. Heel prettig was dat hij tijdens de les bewegingsonderwijs aangeeft dat hij het heel prettig vindt dat ik pmt geef, zo krijg ik toch wat los van zijn beleving. Piet wil geen uitzondering zijn: hij vraagt of vriend B. mee mag doen en hij vergelijkt zichzelf met leerling Henk: hij vraagt meerdere malen of Henk hetzelfde doet als hij bij PMT.

HENK

1. Welke non-verbale signalen geeft de leerling af wanneer hij voor de eerste keer bij pmt komt?

Maakt oogcontact, begint gelijk te kletsen, is een beetje rood. Vertelt veel en snel. Wordt verdrietig tijdens het vertellen (tranen in zijn ogen)

2. Indicatie is terugtrekgedrag uit de sociale context. Hoe kijkt de leerling hier tegenaan?

Wanneer Henk aangeeft waaraan hij zich stoort bij zijn vader, wordt zijn vader boos. Henk durft niet tegen zijn vader te zeggen dat hij liever bij zijn moeder woont. Hij is bang voor ruzie. Henk wil graag 12 jaar oud zijn en hulp van zijn moeder om dit wel te durven zeggen.

Henk vertelt dat hij in de klas tegen klasgenootje A. en de juf wel durft te zeggen wat hij denkt, verder niet. Hij wordt overvallen door woedeaanvallen. Hij kent het principe van de woedethermometer (als de thermometer op 10 staat, heeft hij een woedeaanval).

Henk heeft thuis 1 vriend die al naar de middelbare school gaat en A. (klasgenoot)

Henk is angstig door alles wat hij om hem heen hoort en ziet gebeuren (bijvoorbeeld een moord op televisie) Hij deelt dit niet.

3. In welke situatie doet dit probleem zich voor (thuis, school, met vriendjes)

Op school kan Henk leren om eerder aan te geven wat hij denkt, waar hij last van heeft, zodat hij kan ontspannen en de denkbeeldige thermometer niet tot 10 oploopt. Henk heeft op school wel een vriend A. Henk wordt op school niet meer gepest. Zijn leerkracht heeft het idee dat hij zich wel prettig voelt.

Henk voelt zich zeer verantwoordelijk voor zijn broertje. Henk durft tegen zijn vader niet altijd te zeggen wat hij denkt. Hij voelt zich onbegrepen.

Henk verblijft 's middags bij zijn grootouders. Henk geeft aan dat hij zich daar verveelt. Hij is brutaal tegen zijn grootouders, hij gedraagt zich al als een echte puber. Hij vindt dat zijn grootouders zich ook brutaal tegen hem opstellen, dus dat hij hetzelfde recht heeft.

Henk heeft een vriend die al naar de middelbare school gaat. Verder speelt hij weinig buiten en maakt hij weinig contact.

4. Beeld van de leerling tijdens de pmt

Henk is een opvallende jongen, die juist de nabijheid zoekt van mij, als pmt-er. Hij is erg intelligent en is goed op de hoogte wat er in de wereld gebeurt. Hij vertelt veel.

Henk vraagt weinig hulp aan de ander, gaat alleen aan de slag. Hij werkt secuur en kan lang volhouden. Hij probeert verschillende situaties uit.

Henk vindt hoogtes spannend en kan zich moeilijk ontspannen wanneer hij op zijn rug moet liggen.

Wanneer klasgenoot A. meedoet, stelt Henk zich afhankelijk op van de therapeut. Hij weet niet precies wat klasgenoot A. van hem komt te weten, dat vindt hij spannend. Structuur, vertellen wat we gaan doen, helpt hem deze spanning te reguleren.

Henk heeft soms de neiging om te blijven vertellen over situaties die in het verleden gebeurt zijn. Hij vertelt het verhaal dan zoals hij dit beleefd heeft en er valt moeilijk tussen te komen. Bij concrete situaties (tijdens het actief oefenen met activiteiten), kan Henk beter luisteren naar de inbreng van de therapeut.

Resultaten onderzoek

- **Veilige omgeving**

Ik ben benieuwd waar de kinderen zich op hun gemak voelen. En waar juist niet, wat de oorzaak is van hun terugtrekgedrag en internaliserende problematiek. In de eerste sessie 'kennismaken' stel ik hier vragen over.

In de 4^e sessie laat ik de leerling een sociaal plaatje ontwerpen waarin ik hen vraag bij wie ze aan de bel zouden trekken als er iets aan de hand is. Bij Piet zijn dat toch zijn ouders. Maar hij voelt zich ook op zijn gemak bij klasgenoot B. Daarom zou hij er voor kiezen om B. uit te nodigen in de zaal. Bij de juf zou hij niet snel aan de bel trekken als er iets aan de hand is.

In de vijfde sessie mag de leerling iemand uitnodigen in de zaal. In de oefeningen waarbij de leerling op de ander moet vertrouwen observeer ik wat de leerling doet. Zo komen we ook in gesprek waarom het soms niet goed lukt om op de ander te vertrouwen.

Henk mag in de 6^e sessie een hut bouwen waar hij zich veilig en vertrouwd voelt. Naar aanleiding van deze hut praten we erover wat hij nodig heeft om zich op zijn gemak te voelen, ook in contact met anderen.

De opmerking van Henk dat hij bang is voor zijn vader, omdat hij dan wellicht tikken krijgt, gaf mij wat zorgen. Daarom heb ik in de zesde en zevende sessie doorgevraagd of Henk wel eens aangeraakt werd op plekken wat hij dat niet wilde (dit onderwerp bracht ik aan het licht door met balletjes over verschillende lichaamsdelen te rollen, waardoor hij wellicht kon ontspannen). Ook heb ik specifiek gevraagd of hij wel eens geslagen werd. Henk vertelt dat zijn vader hem geen pijn doet (geen geweld). Maar Henk denkt dat het niet helpt wanneer hij aangeeft hoe hij zich voelt. "Er verandert toch niets"

Omdat Henk angstig is door zijn autisme, geef ik psycho-educatie. Ik vertel hem dat het logisch is dat ieder kind zorgen heeft die hij niet deelt en het liefst in zijn hut houdt. Maar sommige zorgen kunnen wel verholpen worden, en dat proberen we hier bij pmt.

In de laatste sessie geeft Henk aan dat hij opnieuw graag een hut wil bouwen, dat vond hij het prettigst bij pmt.

In deze sessies geef ik antwoord op de volgende deelvragen:

PIET

5. Doel is dat de leerling zich meer gaat uiten in een voor hem veilige omgeving. Welke omgeving is dit?

Piet zegt dat hij zich op dit moment overal prettig voelt.

Piet vertelt dat hij zich weinig zorgen maakt. Als hij zich wel ergens druk over maakt, zou hij als eerste naar zijn ouders gaan. Hij kiest ervoor om aan een klasgenoot te laten zien wat hij geleerd heeft bij pmt.

Ik zie aan Piet dat hij veel plezier heeft om samen met B. naar pmt toe te komen. Wanneer B. vertelt hoe het met hem gaat, vertelt Piet ook iets meer.

Piet ontspant van voetballen, computeren en soms tekenen.

6. Wat heeft de leerling nodig van zijn omgeving zodat hij zich beter kan uiten?

B. vertelt bijvoorbeeld hoe het met hem gaat. Wanneer B. leiding neemt, durft Piet ook beter. Piet uit zich niet zo snel op eigen initiatief. Hij heeft iemand nodig die hem naar zijn mening vraagt.

7. Welke non-verbale signalen veranderen wanneer de leerling zich meer op zijn gemak voelt?

Piet maakt meer oogcontact, lacht meer.

8. Wat gebeurt er met de leerling in een spanningsvolle situatie?

Piet zegt dat hij een beetje zenuwachtig wordt, voelt kriebels in zijn buik en benen, durft het nog wel een stapje moeilijker te maken, en lacht door de spanning.

In de nabijheid van de therapeut wendt hij zich af en concentreert hij zich op zijn taak.

Wanneer Piet niet goed weet wat de bedoeling is, begint hij niet en stelt hij vragen over de taak. Deze vragen stelt hij op een ietwat paniekerige toon.

Piet is heel goed in staat om zijn grens non-verbaal en verbaal aan te geven, wanneer dat van hem verwacht wordt in bijvoorbeeld een activiteit waarbij hij stop moet zeggen wanneer de ander hem te dicht nadert.

Wanneer we een spel doen dat steeds moeilijker gemaakt wordt, grijpt hij al snel iedere uitdaging aan. Zijn grens is dan minder duidelijk, alleen non-verbaal laat hij merken dat hij het spannend vindt.

In de 7^e sessie laat Piet echt heel duidelijk zien tijdens het spel dat hij zowel non-verbaal als verbaal heel duidelijk zijn grens aan kan geven. Hij zegt 'stop' wanneer het geluid te hard wordt en de ander te dichtbij komt.

HENK

5. Doel is dat de leerling zich meer gaat uiten in een voor hem veilige omgeving. Welke omgeving is dit?

Henk vertelt aan A. zijn geheimen. Ook voelt hij bij zijn moeder op zijn gemak. Zijn moeder geeft niet zo snel 'tikken', zijn vader wel (volgens Henk). Henk gaat niet snel naar zijn juf D. Zijn juf houdt zich vooral bezig met school, en vrienden blijf je, ook na groep 8, volgens Henk.

Hij vindt het prettig wanneer een klasgenoot de ruzie bij komt leggen, nadat er iets gebeurt is.

6. Wat heeft de leerling nodig van zijn omgeving zodat hij zich beter kan uiten?

Henk geeft zelf aan dat hij veel duidelijkheid nodig heeft. Henk heeft moeite met de verschillende opvattingen van vader en moeder.

Henk hoopt dat zijn speech over het syndroom van Asperger begrip oplevert van klasgenoten. Henk geeft aan dat hij zich op zijn gemak voelt als kinderen behulpzaam zijn, of als hij merkt dat zijn geheimen veilig zijn.

Henk geeft aan dat hij begrip nodig heeft van anderen voor zijn standpunt. Hij wil graag dat er naar hem geluisterd wordt. Structuur helpt hem.

Wanneer vader, moeder, opa en oma, Henk op dezelfde manier zullen behandelen, zal Henk zich veiliger voelen.

Daarnaast heeft Henk een vaste plek nodig waar hij zich even terug kan trekken. Bij pmt was dat de hut. Nadat hij zich heeft teruggetrokken, kan hij ook duidelijker verwoorden hoe het met hem gaat. Hij moet geholpen worden om even een momentje rust te kiezen of om even stil te staan bij lichaamssignalen (hoe voel ik me nu?)

Henk ontspant van 'schrijven van een verhaal op de computer', puzzelen (een kubus in elkaar zetten), computeren, voetballen.

7. Welke non-verbale signalen veranderen wanneer de leerling zich meer op zijn gemak voelt?

Henk wordt iets rustiger, praat minder. In zijn hut was Henk eerst onrustig. Hij trommelde wat. Later hoorde ik hem zuchten (volgens mij een teken dat hij ontspande). Henk gaf aan dat dit klopte.

8. Wat gebeurt er met de leerling in een spanningsvolle situatie?

Henk voelt spanning in zijn borstkas. Hij trilt een beetje. Vertelt dat hij over zijn grens gaat als iemand opdringt. Bij een woedeaanval schopt Henk de andere leerling, hij rent achter hem aan en hij gooit kleren van de ander uit de kleedkamer (bij bewegingsonderwijs). Verbaal corrigeren helpt dan niet. Een klasgenoot moet een aantal keer tussen beide jongens springen en uiteindelijk druipt Henk weg af. Het duurt lang voordat Henk afgekoeld is.

Henk geeft aan dat hij spanning voelt door zijn hele lichaam en deze woede moet eruit.

Tijdens een oefening waarbij we met de bal dichtbij Henk stuiteren, wijst Henk naar diegene die te dichtbij kwamen. Hij zegt niets. Wanneer gevraagd wordt wat het wijzen betekent, zegt hij dat hij wil dat we stoppen. Hij voelt spanning in zijn borstkas.

Henk vindt het moeilijk om in een vroeg stadium aan te geven hoe hij zich voelt.

Resultaten onderzoek

- **Vertrouwen**

Voordat het thema 'vertrouwen en veiligheid' aan bod komt, moet de leerling ook weten wat hij aan de therapeut heeft, of hij hem/haar wel kan vertrouwen. Daarom gaat het in de 2^e sessie om het thema samenwerken: de leerling werkt samen met de therapeut. Opnieuw let ik op afstand en nabijheid in het contact en ook of de leerling zich in het contact weerbaar opstelt. Verwoord hij/zij wat hij vindt? Of is hij enkel volgzaam?

Op deze manier kan de transfer gemaakt worden naar buiten. Hoe stelt de leerling zich op in het contact met anderen?

De zaal en het materiaal bieden ruimte om verschillende onderdelen met het thema vertrouwen te doen. Zo rijden Henk en Piet in de derde sessie rond op een kast op wielen, zowel liggend, zittend als staand, waarbij ze op de bestuurder moeten vertrouwen dat hij/zij zorgt dat ze er niet afvallen.

Op het moment dat je je ogen dicht doet en je moet door een zaal met materiaal lopen, moet je vertrouwen op je gehoor en de ander die je leidt. Wanneer er gewisseld wordt van rol en je moet de ander leiden, moet je de ander ook vertrouwen kunnen schenken.

En wanneer je met je ogen dicht naar een muur toeloopt, moet je op je eigen gevoel vertrouwen, zodat je niet tegen de muur oploopt.

In de derde sessie praten we over dit thema en observeer ik of de leerling mij vertrouwt. Ik vraag de leerling of hij dezelfde oefeningen met een ander kan doen en hoe het dan zou gaan.

In de vijfde sessie observeer ik of de leerling ook kan vertrouwen op een ander. Ik vraag wat de leerling nodig heeft om wel op een ander te kunnen vertrouwen, zodat we een grotere veilige omgeving voor de leerling kunnen creëren.

In de zevende sessie zorg ik voor letterlijke nabijheid in het contact door de leerlingen samen een tekening te laten maken, waarbij een eerste leerling de controle uit handen moet geven aan de tweede leerling. Ook moeten de leerlingen met hun ogen dicht onder een springtouw doorlopen en elkaar daarbij helpen. Dat is een spanningsvolle situatie, want het springtouw kan hen raken. De leerlingen lossen dit samen heel goed op.

PIET

9. Kan de leerling in een veilige situatie op een ander vertrouwen? Waarom wel/niet?

Ja, Piet laat zich leiden. Gaat een uitdaging aan.

Piet denkt dat hij deze oefening ook met anderen zou doen. En als de situatie gevaarlijk wordt, zou hij aangeven welk gedrag hij wel wil zien (bijvoorbeeld: iets rustiger rijden). In de loop van pmt sessies heb ik gemerkt dat Piet zijn grens duidelijk aan kan geven en heb ik er meer vertrouwen in gekregen dat hij zich laat horen ten opzichte van anderen.

Piet kan in de nabijheid met klasgenoot B. de touwtjes uit handen geven en ook zelf de touwtjes in handen nemen. Dit is gebleken uit oefeningen waarbij ze samen mochten stoeien, tekenen, onder het springtouw doorlopen.

10. Wat heeft de leerling nodig zodat hij wel kan vertrouwen op een ander?

Piet wil graag duidelijk weten wat er moet gebeuren. In zo'n geval kan hij ook vertrouwen op een ander.

HENK

9. Kan de leerling in een veilige situatie op een ander vertrouwen? Waarom wel/niet?

In een oefening waarbij Henk moet vertrouwen op een ander, verraadt zijn lichaamshouding dat hij het erg spannend vindt: hij schuifelt meer, knippert met zijn ogen en moet moeite doen om deze dicht te houden. In een oefening voelt hij aan dat hij bijna ergens tegenaan loopt, maar blijft hij toch luisteren naar de ander. Klasgenoot A. zou hij bij deze oefening volledig vertrouwen, verder zijn moeder. Verder niemand. Hij vertelt dat hij zou weigeren deze oefening met zijn vader te doen, maar dat zijn vader deze mening wel zou respecteren.

10. Wat heeft de leerling nodig zodat hij wel kan vertrouwen op een ander?

Henk geeft aan dat hij zeker moet weten dat de ander zijn geheimen niet door vertelt.

Henk heeft een veilige situatie nodig (ander wil hij zelf controle houden) en structuur. Wanneer hij weet wat er gaat gebeuren, krijgt Henk een stuk rust.

Resultaten onderzoek

- **Het contact met de ander**

Met dit onderzoek wil ik aantonen dat 8 sessies pmt de kinderen kan helpen om zich beter te uiten. Ik wil graag dat de leerling zegt wat hij denkt en op langer termijn op zegt hoe hij zich voelt.

In de loop van de sessies merk ik dat Piet wel durft te zeggen wat hij denkt, maar alleen wanneer er naar zijn mening gevraagd wordt. Ik wil hem graag leren eerder aan te geven wat hij van iets vindt. Daarom richt ik de 4^e sessie zo in, dat Piet steeds zijn mening moet geven. Piet kan non-verbaal of verbaal aangeven dat hij de situatie wil veranderen.

Piet krijgt bijvoorbeeld de opdracht om te hockeyen. Zodra hij vindt dat de situatie saai wordt, mag hij deze veranderen, maar moet hij wel een pittezak in de hoepel leggen zodat ik weet dat hij het saai vond. Piet geeft aan dat hij in de klas iets niet snel saai vindt, hoewel ik in zijn verslagen teruglees dat hij moeite heeft om zich te concentreren.

Ik heb aangegeven dat het soms lastig is om te zeggen dat je afgeleid raakt en dat je dat op kunt lossen door een speciaal teken met de leerkracht af te spreken om aan te geven dat je afgeleid raakt. Op die manier kun je een situatie langer volhouden omdat je tijdig aan de bel trekt. Piet geeft aan dat hij niet snel afgeleid raakt. De leerkracht denkt daar anders over.

Piet geeft vooral non-verbaal aan wat hij wil, verbaal slechts wanneer daarom gevraagd wordt. In de laatste sessie heeft Piet laten zien, dat wanneer hij spanning voelt, hij verbaal zijn grens ook aangeeft.

Henk geeft aan dat hij niet altijd durft te zeggen wat hij denkt en zich laat dwingen bepaalde dingen te doen, omdat hij geen andere oplossing weet. Samen bedenken we andere oplossingen.

In de 5^e sessie vraag ik de leerling om duidelijk te laten zien aan de ander dat ze iets niet willen, zowel met lichaamshouding als met stem(volume). De leerlingen moeten bij elkaar spullen wegroven, maar als ze niet willen dat de ander dat doet zeggen ze 'nee, stop of ho'. Zowel Piet of Henk hebben hier geen problemen mee.

Net voor de zevende sessie heb ik in de klas meegekeken hoe een kringgesprek gaat. Het viel mij op dat Piet totaal geen mening geeft. In het begin maakt hij ook zeer weinig oogcontact, later maakt hij meer contact maar zegt niets. In de zevende sessie wil ik er voor zorgen dat Piet zijn mening wel geeft.

In de zevende sessie heb ik een rollenspel ingevoerd, waarbij Piet iets moest zeggen over het gedrag van B.

11. We nodigen een 'veilig' persoon uit in de zaal. Hoe reageert de leerling op deze persoon?

Heel goed. Piet heeft B. zelf uitgenodigd. Er is sprake van gedeeld plezier. Piet stelt veel vragen over de oefening en begint ten slotte. Hij treedt ook in de nabijheid en geeft duidelijk zijn grenzen aan. De jongens kennen elkaar door en door, helpen elkaar en hebben veel plezier.

12. Durft de leerling te zeggen en te laten zien wat hij denkt?

Piet durft tegen mij, als pmt-er, te zeggen wat hij vindt en wat hij denkt. Hij wacht tot er naar zijn mening gevraagd wordt.

Piet zegt in eerste instantie niet snel 'stop', of 'nee', hij grijpt iedere uitdaging aan. Hij zegt dat hij wel 'stop' of 'nee' zou zeggen wanneer dit nodig mocht zijn.

In een oefening waarbij Piet 'stop' moet zeggen wanneer ik op hem afloop, zegt hij duidelijk stop en laat hij met zijn lichaamshouding zien dat hij het meent.

In een oefening waarbij Piet steeds meer ballonnen hoog moet houden, geeft hij zijn grens aan door een ballon te weigeren (non-verbaal)
Wanneer B. aangeeft dat hij moe is, geeft Piet ook aan dat hij zich moe voelt. In eerste instantie gaf hij aan dat alles goed ging.

In de zevende sessie is gebleken dat Piet wel zegt wat hij denkt. Wanneer de jongens touwtje moeten springen geeft hij bijvoorbeeld aan dat hij dat niet kan. Toch proberen ze het en lukt het. Ook geeft hij zijn grens aan wanneer de bal te dichtbij zijn gehoor stuitert.

In het rollenspel lukt het B. niet om Piet te ondermijnen tijdens het spelletje voetbal. B. maakte wel opmerkingen zoals 'je kunt niet voetballen' en hij probeerde Piet wel uit te lokken, maar Piet trok zich er niets van aan en zette alles op alles om te winnen. Piet reageerde niet op de opmerkingen van B. Hij gaf later aan dat hij ze niet gehoord had en daar kan ik me iets bij voorstellen: B. hield zijn rol niet lang vol.

13. Wat heeft de leerling nodig om dit wel te kunnen laten doen?

Non-verbaal laat Piet zien wat hij wil. Wanneer Piet naar zijn mening gevraagd wordt, dan geeft hij deze ook. Piet heeft een maatje nodig die aangeeft hoe het met hem gaat. Op die manier komt hij ook meer los.

Piet heeft een hele duidelijke mening wanneer hem daarnaar gevraagd wordt. De leerkracht of klasgenoten kunnen hem helpen te concentreren op het gespreksonderwerp door hem naar zijn mening te vragen.

14. Kan de leerling de transfer maken buiten de zaal?

Piet zegt dat hij dit wel doet. Tijdens bewegingsonderwijs geeft hij ook zijn grens aan. In de klas of op het plein ook steeds vaker. Ik heb het idee dat Piet zich in het contact met anderen afwachtend op blijft stellen en nog niet initiatief toont om op eigen gelegenheid zijn mening te geven.

15. Wat heeft hij nodig om dit wel te kunnen doen?

Ik denk dat Piet gebaat zou zijn bij een klein groepje met een speciale taak, waarbij van ieder lid inbreng wordt verwacht.

HENK

11. We nodigen een 'veilig' persoon uit in de zaal. Hoe reageert de leerling op deze persoon?

Henk heeft in eerste instantie de jongen zelf al uitgenodigd omdat hij dacht dat dat de bedoeling was. Wanneer de jongen uiteindelijk in de zaal komt, wordt Henk druk en loopt hij rood aan. Wanneer ik hem vraag of hij het spannend vindt, beaamt hij dit.

Henk vindt het wel leuk samen met A. Henk stemt af op A., laat niet altijd al zijn krachten zien. Wanneer A. en Henk samen een bal overgooien, gooit Henk rustig, zodat A. de bal goed kan vangen. Henk moet echt uitgedaagd worden om de opdracht uit te voeren (de bal hard te gooien).

Ik zie geen rust bij Henk wanneer A. ook in de zaal is, er is eerder competitiestrijd. Ik denk dat Henk gebaat is om wat samenwerkingsoefeningen te doen met andere klasgenoten, waarin Henk kan laten zien wat zijn krachten zijn en andere klasgenoten hem hierin waarderen.

Zo zou Henk het leuk vinden om samen met een klasgenoot een hut te bouwen of te laten zien hoe hij dat doet.

12. Durft de leerling te zeggen en te laten zien wat hij denkt?

Henk geeft aan dat bepaalde leerlingen uit zijn klas hem dwingen om over zijn grenzen te gaan. Hij is bang voor ze.

Inmiddels heeft hij geleerd dat hij op dat moment weg kan lopen uit de situatie.

Tijdens het samenwerken met klasgenoot A. geeft Henk zijn grens aan. Wanneer klasgenoot A. niet eerlijk speelt, geeft hij dit bij mij aan op een paniekerige toon. Met andere woorden: "hij speelt vals, let erop!" Henk zegt niet rechtstreeks tegen klasgenoot A. wat hem hindert.

Henk vindt het moeilijk om op te komen voor zichzelf. Ik heb het idee dat hij bang is dat de ander afschrikt. Dit kan heel goed komen door zijn woedeaanvallen, op zo'n moment laat hij zijn klasgenoten schrikken. Henk kan leren om op een rustige manier te zeggen wat hij denkt. Ik heb geprobeerd hem eerst de oplossingsstrategie aan te leren om weg te lopen uit het conflict. Henk zou gebaat zijn bij meer sessies waarin hij leert om terug te komen en aan te geven hoe hij zich voelde.

Henk vindt het bijvoorbeeld heel moeilijk om tegen zijn ouders te zeggen dat hij er last van heeft dat er verschillende regels zijn in beide huizen. Hij durft dit alleen te zeggen door een brief te sturen, zodat hij niet in direct contact staat. Natuurlijk is dit wel een eerste stap. Wanneer Henk merkt dat deze brief goed ontvangen wordt, zal hij meer stappen durven te zetten.

Wanneer A. het Henk moeilijk maakt in een rollenspel, reageert Henk niet of nauwelijks. Achteraf zegt Henk dat hij het goed van zichzelf vond dat hij zo rustig bleef. Hij kon rustig blijven omdat hij wist dat het een spel was en A. dit bij hem deed.

13. Wat heeft de leerling nodig om dit wel te kunnen laten doen?

Henk denkt dat een stressbal hem zou helpen om zijn woedeaanvallen te voorkomen. Ook denkt hij dat hij gekalmeerd kan worden door klasgenoot A.

Na een woedeaanval helpt het Henk, wanneer de leerkracht nog even met hem gaat praten.

Ik merk dat Henk angstig is. Hij durft niet te zeggen hoe het met hem gaat. Hij wordt boos als andere kinderen hem pesten, hij is bang voor een woedeaanval. Henk heeft een veilige omgeving nodig, die hem veel duidelijkheid biedt. Ik denk dat hij zich dan beter kan uiten.

De leerkracht heeft aangegeven dat Henk kalmeert bij het lezen van een (lees)boek. Daarom hebben we nu afgesproken wat er gebeurt bij bewegingsonderwijs, maar ook op school, wanneer hij een woedeaanval krijgt: hij mag lezen en na de les bespreken we de situatie nog even na.

Henk heeft een plek nodig waar hij even tot rust kan komen en een vast persoon die even naar hem luistert. Voor Henk is het belangrijk dat hij geholpen wordt om de transfer te maken.

Situaties van thuis/school kunnen binnen pmt besproken worden en nagespeeld. Zo ervaart Henk dat hij meer keuzes heeft om op bepaalde situaties te reageren.

14. Kan de leerling de transfer maken buiten de zaal?

Volgens de leerkracht loopt Henk nu vaker weg uit situaties.

Daarnaast zet de leerkracht een klein groepje op waarin Henk zijn ei kwijt kan en ook moet luisteren naar andere kinderen. Dit biedt structuur en Henk kan hier leren om te uiten hoe hij bepaalde situaties beleeft.

Ik denk dat Henk iemand nodig heeft die samen met hem terugkijkt naar gebeurde situaties en die hem helpt op moment dat hij zich onrustig voelt. Ik denk dat Henk zelf niet goed aan kan geven wat hem dwars zitten op momenten dat hij zich gespannen voelt.

Resultaten onderzoek

- **Uiten**

In de pmt sessies zelf signaleer ik of de leerling wel om leerhulp vraagt en of dit in de loop van de sessies vaker gebeurt, naarmate de leerling zich meer vertrouwd voelt.

Door middel van psycho-educatie wil ik de leerling duidelijk maken dat hulp vragen aan volwassenen gezond is en dat volwassenen daarnaast gewoon graag willen weten wat je bezig houdt. Mijn vermoeden is dat de leerling zelf problemen oplost en weinig hulp vraagt.

Voor Henk zou het prettig zijn als hij zijn woedeaanvallen kan voorkomen. Daarom bespreken we waarvan Henk ontspant en doen we daar ook iets mee tijdens de pmt sessies. We bespreken de lichaamssignalen die hij voelt wanneer spanning zich opbouwt. We bedenken wat hij kan doen op moment dat hij veel spanning voelt. We denken ook na over een andere manier hoe Henk zijn woede toch kan uiten. Nu richt hij zijn agressie op een andere leerling, hoe kan hij zijn woede kwijt zonder dit op een ander te uiten?

Net voor de 5^e sessie heb ik met de leerkracht afspraken gemaakt, hoe we de onveilige situatie (Henks woedeaanval) kunnen structureren. Henk wordt rustig van een leesboek en vindt het prettig als de situatie met de leerkracht nabesproken wordt wanneer hij weer rustig is. Dat hebben we voor hem geregeld.

Er is ook een veilige situatie gecreëerd waar Henk kan vertellen hoe het met hem gaat. Een wekelijks moment in een klein, vast groepje.

Bij Piet merk ik dat hij zich pas uit wanneer naar zijn mening gevraagd wordt. Non-verbaal kan hij wel aangeven dat hij een bewegingssituatie wil veranderen, omdat hij het het saai vindt. Verbaal geeft hij voor de sessie aan hoe hij zich voelt en waardoor het komt. Er is geen spontane spraak.

In de zesde en zevende sessie daag ik de leerling uit om steeds de situatie zo te veranderen dat deze weer aantrekkelijk wordt. Hij moet dit communiceren naar de leerling waar hij zich vertrouwd bij voelt. Ik doe dit bijvoorbeeld door de leerling een bal naar de andere leerling te laten gooien en ze moeten samen afstemmen hoe hard de bal nog net te vangen is. Naar de ander kijken en voor jezelf opkomen.

Ik gun Henk meer zelfvertrouwen. Henk vindt het belangrijk wat andere kinderen van hem denken, hij vindt het heel lastig dat hij gepest wordt. Hij wil graag dat andere kinderen hem helpen om situaties te verduidelijken. Hij vindt het prettig als kinderen behulpzaam zijn. Belangrijk is dat Henk gaat uiten wat pestgedrag met hem doet. Dat hij laat merken aan andere kinderen dat hij daar heel veel last van heeft. En dat hij zelf gaat zoeken naar kinderen waar hij zich bij op zijn gemak voelt, waar hij zichzelf mag zijn.

PIET

15. Vraagt de leerling om leerhulp wanneer hij/zij iets niet begrijpt?

Piet vraagt regelmatig om duidelijkheid bij PMT. Hij begint pas aan iets zodra het duidelijk voor hem is.

16. Vraagt de leerling na een aantal sessies sneller om hulp?

N.v.t.

17. Geeft Piet aan wat hem bezighoudt?

Nee. Ik verwacht dat Piet wel meer verteld, op moment dat bijvoorbeeld zijn ouders hier naar vragen.

18. Welke non-verbale signalen geeft Piet af wanneer hij zich zorgen maakt?

Piet is een rustige jongen, maakt weinig oogcontact. Tijdens de pmt sessies heeft Piet geen signalen afgegeven dat hij zorgen had, om deze reden zijn zijn non-verbale signalen moeilijk weer te geven.

HENK

16. Vraagt de leerling om leerhulp wanneer hij/zij iets niet begrijpt?

Ja, Henk vraagt om leerhulp.

17. Vraagt de leerling na een aantal sessies sneller om hulp?

n.v.t.

18. Geeft Henk aan wat hem bezighoudt?

Henk laat in de eerste sessie al merken dat hij weinig hulp vraagt aan een volwassene. Henk vertelt mij heel veel, maar uit zich gewoonlijk niet zo, lost problemen zelf op. Hij voelt zichzelf erg verantwoordelijk voor zijn broertje en zichzelf, geeft aan dat hij zijn broertje ook een beetje opvoedt. Henk zegt dat hulp vragen (bij pesten) slechts een tijdje helpt en dan start het gepest opnieuw.

Henk geeft aan dat hij slechts een paar mensen in vertrouwen neemt, hij wil niet dat iedereen weet dat het 'slecht' met hem gaat.

Henk geeft aan dat hij alleen bij pmt deelt wat hem bezig houdt.

19. Welke non-verbale signalen geeft Henk af wanneer hij zich zorgen maakt?

Henk wordt rood in zijn gezicht, praat veel. De laatste keer heb ik ook gemerkt dat hij met allerlei materiaal gaat gooien, hij laat zich afleiden door het materiaal om hem heen wanneer het spannend wordt.

Resultaten onderzoek

- **Evaluatie**

In de laatste 2 sessies wil ik de veilige omgeving van het kind en de leerling zelf bevragen of pmt effect heeft gehad. Dit doe ik door middel van een vragenlijst. Daarnaast vind ik de non-verbale signalen die het kind uitstraalt ook erg belangrijk, het bepaald 75% van zijn gedrag. Komt de leerling nu zekerder over? Hoe ziet de leerling eruit wanneer hij zich op zijn gemak voelt?

PIET

20. Heeft pmt de leerling geholpen om meer te laten zien en te verwoorden wat hij denkt? (in een veilige omgeving)

Piet heeft tijdens pmt laten zien dat hij goed voor zichzelf op kan komen. Op school heb ik gemerkt dat hij dat ook doet. Piet zal op eigen initiatief niet snel aangeven wat hij denkt, maar kan zichzelf wel laten zien wanneer daar naar gevraagd wordt.

Piet schrijft zelf: "ik heb veel geleerd, ik vond het ook leuk. Ik vind dat ik meer durf te zeggen. Op school durf ik een beetje meer te zeggen wat ik denk. Met vrienden zeg ik veel meer wat ik vind. Op voetbal niet echt, maar thuis wel."

De leerkracht van groep 8 schrijft het volgende: "Piet heeft zich niet echt teruggetrokken uit het contact met kinderen. Hij is met zijn vaste vrienden om blijven gaan. Piet zegt niet snel wat hij denkt. Maar als je naar zijn mening vraagt, geeft hij die wel."

Daarnaast schrijft ze: "Piet heeft niet veel verteld over PMT. Hij is erg gesloten. Laatst bij een opdracht (samen tekenen) gaf hij wel aan dat hij dit leuk vond bij PMT"

De moeder van Piet geeft aan dat Piet meestal wel zegt wat hij denkt. Maar meestal zegt hij: "ik weet niet". Zijn moeder denkt dat dit iets wat we meer moeten doen: "er bij hem op aandringen dat hij bewust een mening formuleert en deze ventileert."

Piet heeft thuis alleen bij navraag verteld dat hij pmt wel leuk vond. Zijn moeder schrijft dat het nut en de noodzaak hem ontging. Zijn ouders denken dat hij meer zorg nodig heeft, zij hebben zelf baat bij meer instructies om hem te helpen. Zij zien geen heil in een vreemde therapeut waar hij eens per week heen gaat.

Moeder geeft aan dat ze weinig verandering gezien heeft aan Piet de laatste weken. "Maar het probleem ligt niet zozeer thuis, meer op school in een grote groep in aanwezigheid van een vreemde zijn mening uiten"

Verder beschrijft moeder dat ze het met mijn evaluatie eens is: "Piet krijgt van mij vaak 'keeperstraining' Dat wil zeggen dat ik in een slaapkamer een bal gooi en hij houdt. Ondertussen vertelt hij hele verhalen over wat hij overdag mee maakt. Voor mij een gegeven dat hij slecht overweg kan met directe theoretische vragen, maar beter functioneert in een doe-context."

21. Welke non-verbale signalen zijn veranderd in de loop van de pmt sessies?

Piet maakt de 2^e keer bij pmt weinig oogcontact, zelfs na de oefeningen. Piet maakt de 3 keer opnieuw weinig oogcontact, zoekt de afstand op en keert zijn rug toe. Wanneer hij hiermee geconfronteerd wordt, geeft hij aan dat dat automatisch gaat en dan hij ook wel eens de nabijheid opzoekt. Hij maakt daarna meer oogcontact. Hij gaat ook dichterbij mij zitten.

Piet laat nabijheid zien in het contact met zijn vriend B. Hij voelt zich op zijn gemak, laat zich leiden en geeft zelf leiding. Dit zie ik aan een ontspannen houding, waarbij Piet zich concentreert op de oefening.

Tijdens de 8^e sessie voel ik zijn dankbaarheid: hij is dankbaar voor het cadeautje, zegt duidelijk wat hij wil doen, zoekt meer nabijheid en maakt veel oogcontact.

In de week na de PMT-sessies laat Piet zien dat hij zich op zijn gemak voelt tussen de jongens. Hij playbackt en doet wat rare stunts. Ik zie 'm lachen en andere kinderen reageren enthousiast op hem. Ik zie dat hij ook meer contact maakt met andere klasgenootjes.

HENK

20. Heeft pmt de leerling geholpen om meer te laten zien en te verwoorden wat hij denkt? (in een veilige omgeving)

Door pmt heeft Henk duidelijkheid gekregen dat hij een ASS-stoornis heeft. Hij heeft aan andere kinderen uit kunnen leggen hoe lastig dat soms is en dat hij meer duidelijkheid nodig heeft dan een andere leerling.

Henk heeft in vertrouwen veel vertelt, hij heeft ondervonden dat het best fijn is om geheimen en je zorgen aan een ander te kunnen vertellen. Bij pmt kon hij zijn ei kwijt.

Ik heb geprobeerd om deze veilige omgeving ook in de klas te creëren. Zo zal de groepsleerkracht zorgen voor een vast moment in de week waarbij de kinderen elkaar kunnen vertellen hoe het met hen gaat. Deze structuur biedt Henk de mogelijkheid om meer te openen over zijn thuissituatie.

Ik denk dat Henk nog wel steun nodig heeft om thuis te zeggen hoe hij zich voelt. Gescheiden ouders betekent veel onrust voor een autistische leerling.

Zolang Henk kind is, denk ik dat een vaste stabiele relatie (zoals bijvoorbeeld school, of een mentor) Henk veel veiligheid zal bieden, vanwege de wisselende thuissituatie.

Henk schrijft zelf het volgende: "ik heb geleerd om openlijk vertellen over dingen die mij dwars zitten". "Hij vindt niet dat hij dit heeft gebruikt op school/met vrienden/thuis of ergens anders. Hij vindt wel dat hij zegt wat hij denkt als hij in een veilige omgeving is. Henk geeft aan dat hij fijn zou vinden als hij langer pmt kan krijgen. Hij wil dan leren om niet alleen te zeggen wat hij denkt, maar ook te vertellen hoe het met hem gaat aan kinderen die hij vertrouwt. "

Opvallend is dat deze evaluatie bijna een kopie is van de evaluatie van de therapeut. Henk kopieert vaak volwassen taalgebruik.

De leerkracht van groep 8 schrijft: "Henk heeft zich niet teruggetrokken uit het contact met andere kinderen. Hij staat meer open voor contacten voor zijn klasgenoten die bijvoorbeeld in zijn groepje zitten. Henk is rustiger geworden. Ik heb het gevoel dat hij zich meer begrepen voelt. Dit komt mede door de gesprekken van PMT. Henk is gebaat bij verdere zorg. Henk voelt zich niet erg gelukkig in de positie waarin hij nu leeft en hij voelt zich niet altijd begrepen. Henk vond PMT erg leuk, vooral het momentje voor hemzelf."

De vader van Henk schrijft dat Henk thuis helaas niet heeft laten weten hoe hij pmt beleefd heeft. Hij vindt dat er aan Henk niets veranderd is de laatste weken, hij heeft zich ook niet teruggetrokken uit het contact met andere kinderen. Hij komt thuis altijd goed voor zijn mening op. Op de vraag of de vader van Henk tevreden is over Henk's ontwikkeling of dat hij denkt dat Henk gebaat is bij meer zorg, antwoordt Henk's vader: "???"

21. Welke non-verbale signalen zijn veranderd in de loop van de pmt sessies?

Henk komt wat rustiger binnen bij de pmt.

Conclusie

Piet heeft zijn doel bereikt: hij zegt wat hij denkt als hij in een veilige omgeving is. Piet zal op eigen initiatief zijn mening niet snel geven, wel wanneer een ander dat doet of wanneer hij daarnaar gevraagd wordt.

Pmt was voor Piet heel geschikt, omdat er gelegenheid was om te oefenen met afstand en nabijheid in het contact. Piet houdt veel afstand in het contact: weinig oogcontact, kortaf in zijn antwoorden en letterlijk afstand in de ruimte. Ik had daar wel eens moeite mee, ik proefde geen wederkerigheid en motivatie om aan zijn doel te werken.

Piet heeft veel plezier in bewegen. Iets doen helpt hem, om zich daarna te concentreren. Piet laat tijdens spel zien dat hij plezier heeft en zet door! De glimlach tijdens spel maakte zijn kortaangebondenheid weer helemaal goed.

Ik merkte dat ik verder kwam met mijn probleemstelling door non-verbale signalen te benoemen. Door te benoemen dat Piet letterlijk 'ver weg' ging zitten, kwamen wij in gesprek. Zo kwam ik erachter of daar zijn angst zat. Dit bleek niet zo te zijn. Ook oefeningen in de nabijheid van zijn partner waren veilig voor hem. De voelbare afstand in het contact heeft te maken met zijn moeite om zich te concentreren en zijn behoefte aan non-verbale therapie in plaats van verbale therapie.

Piet's ouders willen graag dat Piet meer op komt voor zijn eigen mening, wanneer hij in een voor hem 'onveilige situatie' verkeerd: de aanwezigheid van een vreemde volwassene of een grote groep. Ik denk dat Piet wel in staat is om dit te leren, wanneer deze situaties met hem concreet geoefend worden in een veilige setting. Ik denk dat het moeilijk is om Piet te motiveren voor bovenstaand doel: Piet heeft weinig zelfinzicht in zijn problematiek: hij ontkent concentratieproblemen en vindt dat hij zijn mening wel geeft.

Ik zie na 8 sessies pmt non-verbaal aan Piet dat hij meer van zichzelf laat zien. Hij playbackt enthousiast, hij lacht, anderen lachen, hij maakt contact met meer klasgenootjes. Ook heeft hij wel eens een meningsverschil en vecht met klasgenoten. Rita's Kohnstam's uitspraak over 'neglected kinderen' gaat gelukkig niet meer voor hem op: "De kinderen trekken zich terug uit de sociale context en bezitten vriend nog vijand."

Henk vindt het moeilijk om op tijd aan te geven dat hij ergens last van heeft, zonder verbaal of fysiek agressief te worden. Een omgeving is voor hem veilig, wanneer Henk de ander zijn geheimen kan toevertrouwen en wanneer hem structuur geboden wordt. Deze plek heb ik hem bij pmt geboden door ruimte te geven voor zijn verhaal en non-verbale spanningssignalen te benoemen. Zo wordt Henk heel druk wanneer hij iets spannend vindt. Door dit te benoemen en de situatie te verduidelijken, vermindert zijn spanning. Wanneer Henk naar zijn mening gevraagd wordt, geeft hij deze. Henk wordt daarin wel beïnvloed door volwassenen, hij kopieert soms uitspraken. Belangrijk is dan door te vragen naar zijn eigen mening.

Henk heeft moeite om een ander te vertrouwen en gaat snel de strijd aan. Hij heeft geleerd dat er meer oplossingen zijn in spanningsvolle situaties: de strijd aangaan, weglopen, hulp vragen, negeren. (Cognitieve herstructurering, Ellis)

Ik ben in mijn activiteitskeuzes heel duidelijk af gegaan op mijn eigen gevoelens en gedachten. Zo merkte ik dat Henk veel kletste en oude situaties steeds weer oprakelde. Ik kon er dan moeilijk tussen komen. Door te oefenen in het hier en nu, kon ik hem beter behandelen, van daaruit kon ik hem andere oplossingen aanreiken.

Ik kreeg medelijden met Henk, hij heeft thuis geen rustige, veilige basis en al heel wat meegemaakt in zijn leventje. Deze situatie geeft Henk veel spanning, Henk durft daar niet goed te zeggen wat hij denkt. Ik wist niet goed hoe ik hem hierbij kon helpen, ik voelde dat hij hulp nodig had van een volwassene, maar ik voelde er niet veel voor om me daadwerkelijk in zijn thuissituatie te mengen.

Door deze situatie ging ik nadenken waar de grenzen van mijn vak liggen. Ik heb het uiteindelijk opgelost door hem een plek te bieden waar hij zijn ei kwijt kan en met hem te bespreken hoe hij situaties op kon lossen en aan kon geven hoe hij zich voelde.

Onder het kopje interventies beschreef ik dat mijn hypothese was dat de kinderen zich niet op hun gemak voelen en daarom niet verwoorden wat ze denken.

Voor Henk bleek deze hypothese te kloppen, Henk heeft er moeite mee om aan te geven hoe hij tegen situaties aankijkt. Ik heb geprobeerd een veilige situatie in de klas te creëren, in overleg met leerkracht, waardoor Henk zich op meer plekken vertrouwd zou voelen en hij eerder en gemakkelijker kan laten horen en zien wat hij denkt.

Ik merkte dat de vraag van de intern begeleider 'wat gebeurt er met de informatie die vrijkomt bij pmt?' ineens heel belangrijk werd. Hoe kan ik mijn kennis over Henk's situatie overdragen?

Binnenkort zal ik mijn onderzoeksverslag met ouders bespreken en verder heb ik onderzocht van welke zorg Henk en Piet nog meer gebruik kunnen maken, zodat ik informatie kan overdragen. Piet kan geen gebruik maken van verdere zorg, het 'rugzakje' is bij hem niet aangevraagd. Henk heeft wel gesprekken bij een zorginstelling. Ik zal deze zorginstelling informeren over dit pmt onderzoek, mits ouders toestemming geven.

Pmt heeft beide jongens de gelegenheid geboden om te laten zien wat ze in petto hadden. In de oefeningen lieten de leerlingen zien dat zij heel goed op konden komen voor zichzelf, ze lieten zich horen. Oefeningen in de ruimte met afstand en nabijheid waren heel geschikt. Het heeft de jongens verplicht om stil te staan bij eigen lichaamssignalen. De jongens waren goed in staat om spanningssignalen aan te voelen.

De hypothese 'spanningssignalen aanvoelen en een keuze maken om je vertrouwen te schenken aan anderen of je terug te trekken' heb ik niet getoetst. Ik heb geen transfer gemaakt naar de dagelijkse situatie, waarbij de jongens ook soms spanning moeten voelen. Ik denk dat dit een grote eis is, omdat beide jongens moeite hebben om de transfer te maken. Oefeningen om spanning te reguleren door op te komen voor je eigen mening, of je eigen grenzen te bewaken, waren een groot succes.

Beide jongens hebben het doel bereikt: ze zeggen wat ze denken in een veilige omgeving. Piet heeft iemand nodig die hem naar zijn mening vraagt en die zelf verteld hoe het met hem gaat. Henk heeft iemand nodig die hem op tijd stopt en vraagt hoe het 'nu' met hem gaat. Deze klasgenoot of volwassene kan er dan ook voor zorgen dat hij op tijd rust krijgt, wanneer hij gespannen is.

Als onderzoeksinstrument heb ik 'de tekening' gebruikt, zodat de leerling anderen kunnen laten zien wat zij geleerd hebben. Deze leerlingen hebben de tekening wel gebruikt om aan klasgenoten te laten zien wat ze gedaan hebben, thuis hebben ze de tekeningen niet laten zien.

Wanneer ik opnieuw een pmt-module aanbiedt, wil ik graag meer contact met ouders, zodat zij goed weten waar hun kind aan werkt bij pmt. Vaak kunnen ouders met concrete voorbeelden komen uit de thuissituatie, en dat is iets waar ik veel behoefte aan heb. Op die manier wordt de transfer voor kinderen vergemakkelijkt. De ouders van Piet hebben ook aangegeven behoefte te hebben aan instructie om Piet beter te kunnen helpen.

Discussie

Wanneer ik opnieuw te werk gaan met kinderen met dezelfde indicatie, zou ik gebruik maken van dezelfde module. Een aantal kleine veranderingen: de oefening 'blind met lawaai' past beter in sessie 5 grens aangeven. De oefening 'blind schrijven' past beter in sessie 6: ontspanning, contact.

Zodoende blijft er meer tijd over voor het rollenspel in sessie 7. Op die manier worden de kinderen echt uitgenodigd om iets te zeggen over het gedrag van de ander.

Wanneer leerling Piet opnieuw pmt zou krijgen, zou ik daarnaast nog een andere leerling uitnodigen. Deze leerling heeft geen moeite om zijn vertrouwen in een vriend te schenken en kan heel veel leren van het contact met de ander.

Bij leerling Henk gaf het contact met een ander wel spanning. Bij hem zou ik ervoor kiezen om individueel te blijven behandelen.

In het vervolg is het misschien mogelijk om de eerste sessie individueel te geven en daarna te besluiten of een tweede leerling geschikt zou zijn.

Omdat de pmt in het speellokaal moest plaatsvinden en deze ruimte beperkt is, zou ik er niet voor kiezen om meer dan 2 leerlingen tegelijk uit te nodigen.

Ik wil heel graag meer kinderen voor pmt uitnodigen. Ik ben nog aan het onderzoeken of dit mogelijk is. Lastig is dat het speellokaal en de gymzaal zeer beperkt beschikbaar zijn. Daarnaast worden de kosten van de pmt alleen vergoed door de zorgverzekering als het Centrum Indicatiestelling Zorg toestemming heeft gegeven.

Voor de school is het moeilijk om een pmt-er te financieren. Alleen kinderen met een 'rugzakje' krijgen extra begeleiding of extra zorg. En voor de intern begeleider van de school is het zeer moeilijk om dit rugzakje aan te vragen. Op dit moment is er slechts een leerling op deze reguliere basisschool die daarvoor in aanmerking komt.

Aleida Nota geeft op een basisschool in Amersfoort Psychomotorische Remedial Teaching. Vanaf groep 3 worden kinderen die 'speciaal' bewegen geïndiceerd voor PMRT.

Op de basisschool waar ik mijn onderzoek uitgevoerd heb, worden kinderen in groep 3 nog niet geobserveerd, ze krijgen nog les bewegingsonderwijs van de groepsleerkracht. De leerlingen die voor pmt in aanmerking zijn gekomen hebben geen 'speciaal' bewegingspatroon. Ze vallen wel op door een beperking in de sociale interactie met klasgenoten. Ik vind het een goed idee om nog eens te kijken naar de mogelijkheden van observatie en uitvoering van PMRT op basisschool de Duyvencamp.

Tot slot nog een kleine verandering. In het evaluatieformulier voor ouders (bijlage 3) zou ik volgende vraag wijzigen: "Is het u de laatste weken opgevallen dat Piet zich terug heeft getrokken uit het contact met andere kinderen? Zoja, kunt u de gebeurtenis omschrijven?"

Ik zou de vraag als volgt willen stellen: "Vind u dat Piet na 8 sessies pmt meer contact maakt met zijn omgeving?"

Aanbevelingen

Henk's vader weet niet goed of Henk gebaat is bij meer zorg. In het afrondingsgesprek met vader, zal ik dit wel adviseren. Henk heeft een plek nodig waar hij even tot rust kan komen.

Piet's ouders willen graag dat hij leert om ook in een onveilige omgeving zichzelf te laten horen en zien. In eerste instantie denk ik dat dit doel niet haalbaar is: Piet is daarvoor zelf te weinig gemotiveerd en tevreden met zijn kunnen. Ik ga hierover nog met ouders in gesprek.

Ik wilde met dit onderzoek aantonen dat pmt kinderen kan helpen om zich beter te uiten. Dit is gelukt, deze module heeft de kinderen geholpen om beter te verwoorden en te laten zien wat zij denken. Verwoorden en laten zien hoe je je voelt, zie ik nog steeds als een volgende stap.

Literatuurlijst

Websites:

<http://www.levente.nl/kinderen.htm>

www.syndroomvanasperger.nl

www.autismespectrum.nl/beschrijving-autisme-stoornis.html

www.pmtinfosite.nl

Boeken en artikelen:

Aendekerk (1994). *Groeien naar meer integratie in bewegen*

Delcour, H. (1994) *Spel en groepsproces*

Ellis (1988). *Cognitieve herstructurering*

Fagen (1975). *Leertheorie, zelfcontrole*

Hekking, P.J.A.M., van den Blink, M.J. (1973). *Ervaringsgericht pmt met jeugdigen*

Houweling, I., Morfouace M., Musters L., Velthuis B. (2000). *ADHD en secundaire problematiek bij kinderen van 6 – 12 jaar*

Kohnstamm, R (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie, de schoolleeftijd*

Lange, de (1998) *Aanraking met het tastbare*

Pesso (1997). *Aan den lijve*.

Verduyn- de Boer , drs. (jaartal onbekend). *Sensory – awareness*

Andere bronnen:

Karakter, instelling voor kind- en jeugdpsychiatrie (2008). *Voorlichting autisme spectrum stoornissen*

School of human movement and sports, opleiding BPT (2006-2009). *Modules: Bewegingsgeoriënteerde, lichaamsgeoriënteerde methodieken, vakmethodiek, werkplaats therapeutische vaardigheden*

School of human movement and sports, opleiding LO (2002 – 2009). *Modules: Didactiek, methodiek, spel, atletiek, turnen, judo.*

Nota, A.(2008) *PMRT*

Bielderma, M. (2006) *Impulsregulatieproblematiek*

Brok, H.(2008) *Workshop: touch and psychiatry*

Bijlage 1

Module PMT

Sessie 1

Kennismaken

Kennismaken

- vertellen over thuis, vriendjes, hobby's
- indicatie, wat gaan we doen bij pmt

Ballontennis

- Inschatting eigen motorische vaardigheden
- Omgaan met prikkels

Wandrek klimmen

- Luisteren naar lichaamssignalen

Sessie 2

Samenwerken

Op ieder station werken we 2 minuten samen. We houden de punten die we halen, bij.

1. Twee ballen of kegels of pittenzakjes, gelijktijdig overgooien. Opnieuw tellen als een bal valt. Per 10x 1 punt.
 2. Een omgekeerde kegel met een voetbal vanaf bepaalde afstand omschieten.
 3. Touwtje springen. Per 10 of 20x 1 punt. Hoeveel ieder springt wordt in overleg bepaalt: elk de helft of de sterkste meer.
 4. Met een hockeystick en een bal om een rijtje pilonnen heen slalommen.
 5. Badminton: opnieuw tellen als de shuttle valt. Per 10x 1 punt.
 6. Een frisbee overspelen en het hoogste aantal keer tellen dat de frisbee is overgegooid zonder dat hij de grond raakte.
- Verwoord de leerling wat hij denkt/ziet?
 - Verblijft hij in het contact met de ander? Is er sprake van gedeeld plezier?
 - Neemt hij ook de leiding, of blijft hij vooral volgen?
 - Transfer: hoe is dat in een andere situatie?
 - Non-verbaal, hoe ziet de leerling er uit wanneer hij/zij plezier heeft en zegt wat hij denkt?

Sessie 3

Vertrouwen

Op de kast rondrijden

- Voelen van lichaamssignalen
- Opkomen voor jezelf, duidelijk aangeven wat jij wil

Met je ogen dicht naar de muur toelopen. Stoppen als je denkt dat je dichtbij de muur bent

- Vertrouwen op lichaamssignalen

Blind parcours

- Vertrouwen op de ander
- Vertrouwen schenken aan de ander

Stop zeggen als iemand te dichtbij komt

- Bepalen van intieme zone
- Laten horen en zien wat je denkt

Sessie 4

Hulp vragen

Sociaal plaatje. Als jij het rode blok bent, beeld dan met blokken uit waar je moeder staat, je vader, je zusje, je vrienden en bijvoorbeeld je juf of je trainer. Geef aan naar wie je toe zou gaan als je ergens mee zit.

- Veilige omgeving beschrijven
- Nabijheid in het contact

Ballonnen hooghouden. Je krijgt steeds meer ballonnen, ze mogen de grond niet raken. Zeg stop wanneer het niet meer lukt of vraag om hulp om te kijken of het samen beter lukt.

- Stop zeggen
- Hulp vragen

Hockey parcours. Leg een pittezak in de hoepel wanneer je het saai vindt/afgeleid raakt. Verander iets.

- Je mening geven

Sessie 5

Grens aangeven

Bal afpakken

- Opkomen voor jezelf
- Grens aangeven
- Nabijheid in het contact

Blind schrijven

B. heeft de ogen dicht en houdt een potlood in zijn/haar hand. Piet heeft de hand van de volger omvat en schrijft een zin op een stuk papier of maakt een tekening. B. probeert te volgen, ook als hij/zij al denkt te weten wat er komt te staan. B. probeert aan het eind te raden wat er is komen te staan. Daarna omwisselen.

- Nabijheid
- Vertrouwen

Pittezakjesroof: Roof bij de andere pittezakken uit de hoepel en bescherm je eigen pittezakken. Zeg duidelijk 'stop'/'nee' of 'ho' om aan te geven dat je niet wil dat de ander nadert. Beoordeel of de ander duidelijk is.

- Grens aangeven
- Opkomen voor jezelf
- Lichaamshouding duidelijk maken

Hardlopen. Je moet steeds harder en meer. Geef je grens aan.

- Grens aangeven

Sessie 6

Beleving, ontspanning, contact

PIET

Ontspanningsoefening

B. rolt met verschillende balletjes over je rug. En andersom.

- Geef aan of je het prettig vindt
- Doe je ogen dicht, wat vind je fijn en wat niet
- Geef aan waar de ander jouw wel en niet aan mag raken

Ontspanning voor jou =

Bal overgooien. Kies steeds een andere bal. Gooi de bal zo over dat de ander 'm nog niet kan vangen.

- Geef je grens aan
- Let op de ander

HENK

Veiligheid en lichaamsbeleving

Ontspanningsoefening: ik rol met verschillende balletjes over je rug

- Geef aan of je het prettig vindt
- Doe je ogen dicht, wat vind je fijn en wat niet
- Geef aan waar ik je wel en niet aan mag raken

Hut. Bouw een plek waar jij je veilig voelt.

- Wat heb je nodig van een ander?

Sessie 7

Ruimte innemen

Bal uit de cirkel houden

Piet maakt een plek in de zaal dmv hoedjes, markeerflapjes. B. probeert de bal in dat gebied te stuiten. B. zorgt ervoor dat hem dat niet lukt.

- eigen ruimte innemen en bewaken
- eigen mogelijkheden inschatten

Onder het springtouw doorlopen

- elkaar coachen
- grens aangeven

Blind met lawaai

De leerling zit geblinddoekt in het midden van de zaal. B. en ik stuiten met verschillende ballen en naderen de leerling. Hij moet aangeven wat hij prettig vindt en wat niet.

Stilstaan bij lichaamssignalen.

Paaltjesvoetbal met rollenspel

Piet of Henk spelen gewoon paaltjesvoetbal. B./ A. of ik nemen een rol aan, we gaan bijvoorbeeld veel samenspelen of een van ons gaat de ander pesten. Piet of Henk moeten aangeven wat ze van het gedrag van de anderen vinden.

Sessie 10

Afscheid nemen

Evaluatie

- Doel bereikt?
- Beleving?

Cadeautje - symboliek

- Mijn evaluatie

Kies een activiteit

- Zeg wat je denkt

Bijlage 2

4 september 2008

Beste leerkrachten van de Duyvencamp,

Eind september wil ik graag starten met het aanbieden van psychomotorische therapie (pmt) voor kinderen met internaliserende gedragsproblematiek (faalangst, depressief, vormen van autisme spectrum stoornissen) Kinderen die niet lekker in hun vel zitten, wil ik graag behandelen in de zaal.

Het afgelopen jaar heb ik stage gelopen in de kinder- en jeugdpsychiatrie, Karakter, Arnhem, waar ik met name kinderen met externaliserende stoornissen behandeld heb. Daarom lijkt dit me een leuke nieuwe uitdaging.

Ik zal de kinderen een pmt-module aanbieden, exact welke weet ik nog niet. Het zijn sessies bedoeld om het zelfvertrouwen te versterken, de kinderen meer bewust te maken van hun lichaam en de uitstraling daarvan. Ook kunnen kinderen leren om emoties meer (of minder te uiten). In mijn stage in de kinder- en jeugdpsychiatrie heb ik ook kinderen gehad die ruimte kregen om hun belevingswereld te laten zien door middel van fantasie.

De gymzaal is een ideale plek waar activiteiten uit het dagelijks leven van de kinderen nagebootst kunnen worden. Zo kan een kind leren om hulp te vragen wanneer hij/zij een activiteit moet uitvoeren (blokjes naar de overkant van de zaal brengen bijvoorbeeld) en het lukt steeds niet. Bewegen en bewustwording van lichaamssignalen (non-verbale signalen), kunnen een ingang vormen voor kinderen die niet lekker in hun vel zitten.

De komende week probeer ik uit te zoeken wanneer de zaal beschikbaar is. Ik hoop op dinsdag en donderdagmorgen.

Zijn er kinderen uit jullie klas die baat hebben bij pmt? Ik hoor het graag via Jos Roders. Zij zal de kinderen naar mij verwijzen. Ik zal binnenkort ook een brief opstellen, waarin ik de ouders om toestemming vraag.

In december wil ik mijn onderzoek afronden, zodat ik in januari mijn diploma in ontvangst kan nemen. Ik heb er heel veel zin in en ik hoop dat het een groot succes wordt (wellicht kan ik een basis voor langere tijd pmt leggen).

Groet,
Marloes van de Kreeke

Contactgegevens:

Email: marloesvandekreeke@hotmail.com

Telefoonnummer: 0642312064

Bijlage 3

23 september 2008

Beste ouder/verzorger van Henk,

donderdag 2 oktober 2008 zal ik starten met de eerste sessies psychomotorische therapie (pmt) bij u op school. Dit onderzoek vormt mijn afstudeeropdracht van de opleiding bewegingsagogie en psychomotorische therapie. In december 2008 zullen de laatste sessies vinden en zal ik afstuderen. In januari wil ik graag een vervolg geven aan de pmt, er is op dit moment nog geen duidelijkheid of dit lukt.

Ik wil mijn onderzoek richten op leerling die in zichzelf keren en het moeilijk vinden om zichzelf te uiten. Mijn doel is dat de leerlingen in december kunnen laten horen wat ze denken en zelfs laten zien wat ze denken in een veilige omgeving. In eerste instantie zal ik alleen met de leerlingen de zaal ingaan, in tweede instantie kan de leerling ook een ander kind uitnodigen, waarbij hij zich vertrouwd voelt.

Het onderzoek is helaas maar 8 weken, voor ieder kind een half uur per week. Wanneer kinderen langer bij pmt komen, kunnen ze ook leren om te laten zien hoe ze zich voelen.

In de sessies voeren de kinderen bewegingsopdrachten uit in de gymzaal/speelzaal van de kleuters. Een voorbeeld is dat ze een parcours blind afleggen en daarbij moeten vertrouwen op de ander. Of dat ze juist de ander leiden door de gymzaal. De zaal is een plek voor ontspanning en succeservaringen, waarbij de leerling mag zijn zoals hij is. In de gymzaal observeer ik hoe de leerling zich beweegt en ga ik in gesprek over wat ik waarneem. Ik wil de leerling hulp bieden om bovenstaand doel te bereiken.

Ik zal de leerkracht van groep 8 wekelijks duidelijk inlichten over opvallende gebeurtenissen.

Verder blijft de informatie bij het kind, de leerkracht, de intern begeleider en bij mij. Het eindverslag van de sessies komt bij de leerkrachten en de intern begeleider terecht.

De sessies vinden wekelijks plaats in het speellokaal van de school. Heeft u vragen, dan kunt u contact opnemen met:

Marloes van de Kreeke

Email: marloesvandekreeke@hotmail.com

Wilt u voor woensdag 1 oktober toestemming geven door naar bovenstaand emailadres te mailen?

Vriendelijk bedankt.

Groet,

Marloes van de Kreeke

Bijlage 4

24 november 2008

Beste ouder(s) van Piet,

Piet heeft de laatste 8 weken met veel succes psychomotorische therapie gevolgd. Dat wil zeggen, ik denk dat Piet veel geleerd heeft en we hebben samen veel plezier beleefd.

We hebben gewerkt aan het volgende doel:
In een veilige omgeving, zegt Piet wat hij denkt.

Piet heeft tijdens de psychomotorische therapie laten zien dat hij heel goed op kan komen voor zichzelf en zijn mening. Hij stelt zich wel afwachtend op in het contact, dat wil zeggen dat er regelmatig naar zijn mening gevraagd moet worden. Piet heeft laten weten dat hij zich thuis op zijn gemak voelt. Hij weet wanneer hij zich zorgen maakt dat hij thuis terecht kan. Hij geeft aan dat hij geen zorgen heeft. Piet vindt ook dat het goed gaat op school. Hij weet niet goed of de medicatie hem helpt om zich beter te concentreren. Het gaat soms wel beter.

De leerkracht van groep 8 heeft mij verteld dat u aangegeven heeft dat u niet goed weet wat er in Piet omgaat. Piet geeft zelf aan dat hij de leuke dingen wel vertelt (bijvoorbeeld winst bij voetbal) en andere dingen voor zich houdt (verlies).

Ik heb het doel van dit onderzoek bewust beperkt gehouden. Zeggen wat je denkt is al een hele opgave, wanneer je je meestal terugtrekt. Zeggen hoe je je voelt, is nog moeilijker.

Ik ben wel op zoek geweest hoe Piet sommige situaties beleeft. Het tweede doel is niet bereikt, maar ik hoop dat Piet dit op den duur wel gaat doen. Piet's klasgenootje B. geeft aan dat hij dit ook niet doet. Ik denk dat het typerend is voor de leeftijd.

Binnenkort zal ik u uitnodigen voor een gesprek om het onderzoeksverslag van Piet te bespreken.

In de bijlage vindt u een folder wat psychomotorische therapie precies inhoudt.

Ter evaluatie wil ik u verzoeken de vragen op de volgende pagina te beantwoorden. Wilt u deze antwoorden voor donderdag 4 december teruggeven aan Piet, zodat hij deze aan mij kan retourneren?

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet,
Marloes van de Kreeke

Evaluatieformulier psychomotorische therapie voor Piet

1. Heeft Piet thuis verteld hoe hij de sessies pmt heeft beleefd? Zoja, kunt u daar iets over vertellen?
2. Is het u de laatste weken opgevallen dat Piet zich terug heeft getrokken uit het contact met andere kinderen? Zoja, kunt u de gebeurtenis omschrijven?
3. Vind u dat Piet zijn mening geeft wanneer u hem daarnaar vraagt?
4. Vind u dat er verder nog iets is veranderd aan Piet de laatste weken?
5. Denkt u dat Piet gebaat is bij verdere zorg of bent u tevreden over zijn ontwikkeling?
6. Wilt u verder nog iets kwijt?